

2959

Ի. ՍՏԱԼԻՆ

ԱԶ ԹԵՔՄԱՆ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՄ Կ (Բ) Կ ՄԵԶ

ՀԱՅԿՈՒՍՏՐԱՏ • 1937 • ՅԵՐԵՎԱՆ

3K33

Ա.69

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿԻՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՅՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱԳՐԱԴԱՐԱՆ

3K33
4-69

WFF
0

Ի. ՍՏԱԼԻՆ

10 JUN 2005

20 NOV 2009

ԱԶ ԹԵՔՄԱՆ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՄ Կ (Բ) Կ ՄԵԶ

1929 թ. ապրիլին ՀամԿ(Բ)Կ ԿԿ-ի պլենումում
արտասանած հառից

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՐԹԱԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՐԹԱԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿՈՒՍՀՐԱՏ • 1937 • ՅԵՐԵՎԱՆ

ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՏԵՂԱՇԱՐԺԵՐՆ ՈՒ ՄԵՐ
ՏԱՐԱԶԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Վորո՞նք են մեր տարածայնությունները, ինչի՞ հետ են կապված նրանք:

Նրանք, ամենից առաջ, կապված են վերջին ժամանակներու մեր յերկրում ու կապիտալիստական յերկիրներում տեղի ունեցող դասակարգային տեղաշարժերի հարցի հետ: Ընկերներից վրամանք կարծում են, թե տարածայնությունները մեր կուսակցության մեջ պատահական բնույթ ունեն: Սա սխալ է, ընկերներ: Սա միանգամայն սխալ է: Տարածայնությունները մեր կուսակցության մեջ ծագել են դասակարգային այն տեղաշարժերի հոգի վրա, դասակարգային կռիվի այն սրման հոգի վրա, վոր վերջերս տեղի յե ունենում և վորը բեկում է ստեղծում դարգացման մեջ: Ընկ. Բուխարինի խմբի գլխավոր սխալն այն է, վոր նա այդ տեղաշարժերն ու այդ բեկումը չի տեսնում, չի տեսնում ու չի ցանկանում դրանք նկատել: Իսկապես հենց սրանով էլ բացատրվում է կուսակցության ու Կոմինտերնի նոր խնդիրների այն հասկանալը, վորը նոր ուղղիցիայի բնորոշ գիծն է կաղմում:

Արդյոք դուք նկատեցի՞ք, ընկերներ, վոր նոր ուղղիցիայի ղեկավարները ԿԿ-ի և ԿՎՀ-ի պլենումում արտասանած իրենց ճառերում միանգամայն զանց առան դասակարգային տեղաշարժերի հարցը մեր յերկրում, վոր մի խոսքով չհիշեցին դասակարգային կռիվի սրման մասին ու հեռավոր ակնարկ անգամ չարին այն մասին, վոր մեր տարածայնությունները կապված են դասակարգային կռիվի հենց այս սրման հետ: Նրանք խոսեցին ամեն ինչի մասին, թե՛ փիլիսոփայության մասին, թե՛ թեորիայի մասին, բայց մի հատիկ խոսք չասացին այն դասակարգային տեղաշարժերի մասին, վորոնք վորոշում են մեր կուսակցության որևէնտացիան ու պրակտիկան ամյալ մոմենտում: Ինչո՞վ է բացատրվում այս տարրերնակությունը: Գուցե մոռացկոտությամբ:

1603

38

И. СТАЛИН
О ПРАВОМ УКЛОНЕ
В ВКП (б)

Армпартиздат, Ереван, 1937

Իհարկե, վո՛չ: Քաղաքագետները չեն կարող զլխավորի մասին մոռանալ: Սա այն բանով է բացատրվում, վոր նրանք չեն տեսնում ու չեն հասկանում հեղափոխական այն նոր պրոցեսները, վորոնք հիմա տեղի յեն ունենում ինչպես մեղանում՝ մեր յերկրում, այնպես եւ կապիտալիստական յերկիրներում: Սա այն բանով է բացատրվում, վոր նրանց աչքից վրիպել է գլխավորը, վրիպել են այն դասակարգային տեղաշարժերը, վորոնք իր աչքից փախցնելու իրավունք չունի քաղաքագետը: Հենց իսկապես սրանով եւ բացատրվում է այն գլխակորուսությունն ու անգենությունը, վոր ցուցաբերում է նոր սպողիցիան մեր կուսակցության նոր խնդիրների հանդեպ:

Վերհիշեցեք վերջին անցքերը մեր կուսակցության մեջ: Վերհիշեցեք այն լուրնգները, վոր վերջին ժամանակներս տվել է կուսակցությունը մեր յերկրի դասակարգային նոր տեղաշարժերի կապակցությամբ: Յես խոսում եմ այնպիսի լուրնգների մասին, ինչպիսին ինֆնաֆնադատության լուրնգն է, պայթարք բյուրոկրատիզմի դեմ սրելու է խորհրդային ապարատի գտման լուրնգն է, տնտեսավարական նոր կադրերի ու կարմիր մասնագետների կազմակերպման լուրնգն է, կոլտնտեսային ու խորհտնտեսային շարժման ուժեղացման լուրնգը, կուլակի վրա հարձակվելու լուրնգը, ինֆնարժեֆի իջեցման ու արհիւրքեմական աշխատանքի պրակտիկայի արմատական բարելավման լուրնգը, կուսակցության գտման լուրնգը եւ այլն: Այս լուրնգներն ընկերներից միջանիսին թվացին չմեցուցիչ ու գլխապոտույտ առաջացնող լուրնգներ: Մինչդեռ պարզ է, վոր այս լուրնգները կուսակցության ամենամահաբերական ու ամենաակտուալ լուրնգներն են տվյալ մոմենտում:

Բանը նրանից սկսվեց, վոր մենք, Շախտիի դործի կապակցությամբ, նորից նոր դերինք տնտեսավարական նոր կադրերի հարցը, հին մասնագետներին փոխարինելու համար՝ բանվոր դասակարգի մարդկանցից կարմիր մասնագետներ պատրաստելու հարցը: Ի՞նչ պարզվեց Շախտիի դործի կապակցությամբ: Պարզվեց այն, վոր բուրժուազիան դեռ բնավ եւ վերջնականապես չի ջախջախված, վոր նա մեր տնտեսական շինարարության մեջ միասարարություն է կազմակերպում ու դեռ կազմակերպելու յե, վոր մեր տնտեսական, արհմիութենական ու մասամբ կուսակցական կազմակերպությունների աչքից վրիպեց մեր դասակարգային թշնամիների ակտնահատման (подкопную) աշխատանքը, վոր, հե-

տեաբար, հարկավոր է մեր կազմակերպություններն ամրապնդել ու բարելավել բոլոր ուժերով, բոլոր միջոցներով՝ զարգացնելով ու ամրապնդելով նրանց դասակարգային զգաստությունը:

Այս կապակցությամբ սրվեց ինֆնաֆնադատության լուրնգի հարցը: Ինչո՞ւ: Վորովհետեւ չի կարելի բարելավել մեր տնտեսական, արհմիութենական ու կուսակցական կազմակերպությունները, չի կարելի առաջ շարժել սոցիալիզմի կառուցման եւ բուրժուական վնասարարության սանձահարման դործը՝ ամբողջ թափով չզարգացնելով քննադատությունն ու ինքնաքննադատությունը, մասսաների վերահսկողության տակ չդնելով մեր կազմակերպությունների աշխատանքը: Իսկ չե՞ վոր սա փաստ է, վոր վնասարարությունը տեղի յե ունեցել ու շարունակում է տեղի ունենալ վո՛չ միայն ածխային շրջաններում, այլեւ մետաղի բնագավառում, այլեւ ռադարդյունարերության բնագավառում, այլեւ Հաղորդակցության ձանապարհների ժողովրդական Կոմիտեի մարմնում, վոսկու եւ պլատինի արդյունաբերության մեջ եւ այլն եւ այլն: Այստեղից՝ ինքնաքննադատության լուրնգը:

Այնուհետեւ՝ հացամթերման դժվարությունների կապակցությամբ կուլակության՝ գների խորհրդային քաղաքականության դեմ դուրս գալու կապակցությամբ՝ մենք սրեցինք կոլտնտեսություններն ու խորհտնտեսություններն ամեն կերպ զարգացնելու հարցը, կուլակի վրա հարձակվելու, կուլակ-ունեւորական տարրերին սղմելու կարգով հացամթերումներ կազմակերպելու հարցը: Ի՞նչ պարզեցին հացամթերման դժվարությունները: Նրանք պարզեցին այն, վոր կուլակը քնած չէ, կուլակն աճում է, նա ակտնահատություններ (подкопы) է կազմակերպում խորհրդային իշխանության քաղաքականության դեմ, իսկ մեր կուսակցական, խորհրդային ու կոոպերատիվ կազմակերպությունները, համենայն դեպս նրանց մի մասը, կա՛մ չեն տեսնում թրշնամուն, կա՛մ հարմարվում են նրան՝ փոխանակ նրա դեմ կռվելու:

Այստեղից՝ ինքնաքննադատության լուրնգի, մեր կուսակցական, կոոպերատիվ ու ընդհանրապես մթերող կազմակերպությունների ստուգման ու բարելավման լուրնգի նոր սրումը:

Այնուհետեւ՝ արդյունաբերությունն ու գյուղատնտեսությունը սոցիալիզմի բաղադրվելու վերակառուցման յենթարկելու նոր խնդիրների կապակցությամբ ծագեց ինքնարժեքի սխտեմատիկ իջեցման, աշխատանքային կարգապահության ամրացման, սոցիալիս-

տական մրցակցության ծավալման և այլնի լողունները: Այդ խնդիրները պահանջեցին վերանայել արհեստակցական միություններին ու խորհրդային ապարատի ամբողջ պրակտիկան, արմատականորեն աշխուժացնել այդ կազմակերպությունները և զտել այդ կազմակերպությունները բյուրոկրատիզմի տարրերից:

Այստեղից՝ արհմիություններում ու խորհրդային ապարատում բյուրոկրատիզմի դեմ պայքարելու լողուններ սրվում:

Վերջապես՝ կուսակցության զտման լողուններ հարցը: Ծիծաղելի կլինե՞ր կարծել, թե կարելի չէ ամրացնել մեր խորհրդային տնտեսական, արհմիութենական ու կոոպերատիվ կազմակերպությունները, կարելի չէ նրանց մաքրել բյուրոկրատիզմի աղտեղություններից՝ չսրելով (не отточив) բուն իսկ կուսակցությունը: Զաբաղույս չի կարող լինել, վոր բյուրոկրատական տարրերը կենդանի չեն վո՛չ միայն տնտեսական-կոոպերատիվ ու արհմիութենական-խորհրդային կազմակերպություններում, այլև բուն իսկ կուսակցության կազմակերպություններում: Յեթե կուսակցությունը բոլոր այդ կազմակերպությունների ղեկավար ումն է, ապա պարզ է, վոր կուսակցության զտումն այն անհրաժեշտ պայմանն է, առանց վորի չի կարող մինչև վերջը կենսադործվել բանվոր դասակարգի բոլոր մյուս կազմակերպությունների աշխուժացումն ու բարելավումը: Այստեղից՝ կուսակցության զտման լողունները:

Պատահական են արդյոք այս լողունները: Վո՛չ, պատահական չեն: Դուք ինքներդ եք տեսնում, վոր նրանք պատահական չեն: Նրանք կազմում են անհրաժեշտ ողակները մեկ անխզելի շղթայի, վորը կոչվում է սոցիալիզմի հարձակում կապիտալիզմի տարրերի դեմ:

Նրանք կապված են, նախ և առաջ, մեր արդյունաբերությունն ու մեր գյուղատնտեսությունը սոցիալիզմի բաղադրի վրա վերակառուցման յենթարկելու ժամանակաշրջանի հետ: Իսկ ի՞նչ է ներկայացնում ժողովրդական տնտեսության վերակառուցումը սոցիալիզմի բաղադրի վրա: Նա ներկայացնում է սոցիալիզմի հարձակումը ժողովրդական տնտեսության կապիտալիստական տարրերի դեմ ամբողջ ճակատով: Սա մեր յերկրի բանվոր դասակարգի լրջագույն տեղաշարժն է դեպի սոցիալիզմի կառուցման կողմը: Բայց այդ վերակառուցումը կենսադործելու համար հարկավոր է ամենից առաջ բարելավել ու ամրացնել սոցիալիստական շինարարության ինչպես տնտեսական-խորհրդային ու արհմիու-

թենական, այնպես ել կուսակցական-կոոպերատիվ կադրերը, հարկավոր է սրել (отточить) մեր բոլոր կազմակերպությունները, դրանք մաքրել աղտեղությունից, հարկավոր է բարձրացնել բանվոր դասակարգի ու գյուղացիության միլիոնավոր մասնակների ակտիվությունը:

Այնուհետև, այդ լողունները կապված են արշավող սոցիալիզմի դեմ ժողովրդական տնտեսության կապիտալիստական տարրերի կողմից դիմադրություն ցույց տալու փաստի հետ: Զի կարելի պատահականություն համարել այսպես կոչված Շախտիի դործը: «Շախտիականները» հիմա նստած են մեր արդյունաբերության բոլոր ճյուղերում: Նրանցից շատերը բռնված են, բայց դեռ բնավ բոլորը չեն բռնվել: Բուրժուական ինտելիգենցիայի վնասարարությունը դարձացող սոցիալիզմի դեմ ցույց տրվող դիմադրության ամենավտանգավոր ձևերից մեկն է: Վնասարարությունը վտանգավոր է առավել ևս այն պատճառով, վոր նա կապված է միջադպրային կապիտալի հետ: Բուրժուական վնասարարությունն անկասկածելի ցուցանիշն է այն բանի, վոր կապիտալիստական տարրերը դեռևս ամենևին ել ցած չեն դրել գեները, վոր նրանք ուժեր են կուտակում խորհրդային իշխանությունից դեմ նոր յերկրներ կատարելու համար: Ինչ վերաբերում է գյուղի կապիտալիստական տարրերին, ապա ավելի է՛ւ չի կարելի պատահականություն համարել կուլակության յերկրից, վորն արդեն յերկրորդ տարին է շարունակվում և գներին խորհրդային քաղաքականության դեմ: Շատերը դեռևս մինչև այժմ չեն կարողանում բացատրել այն փաստը, վոր կուլակը հացը տալիս եր ինքնահոսի կարգով մինչև 1927 թիվը, իսկ 1927 թիվից հետո նա դադարեց ինքնահոսի կարգով հաց տալուց: Բայց այս հանգամանքի մեջ դարձանալի վոչինչ չկա: Յեթե առաջ կուլակը դեռևս համեմատաբար թույլ եր, հնարավորություն չունե՞ր լուրջ կերպով իր տնտեսությունը կարգի դրելու, բավականաչափ կապիտալներ չունե՞ր իր տնտեսությունն ամրացնելու համար, վորի պատճառով նա հարկադրված եր չուկա հանելու իր հացի արտադրության բոլոր կամ համարյա բոլոր ավելցուկները, ապա այժմ, մի շարք բերքառատ տարիներից հետո, յերբ նա կարողացել է տնտեսապես սարքվել, յերբ նրան հաջողվել է անհրաժեշտ կապիտալներ կուտակել, — նա հնարավորություն է ստացել չուկայում մանեվրելու, նա հնարավորություն է ստացել վորպես իր ռեզերվ հետ դնելու հացը, վալյուտաների այդ փա-

լյուտան, գերազանցելով չուկա հանել միս, վարսակ, դարի ու ալլ յերկրորդական մշակույթներ: Ծիծաղելի կլինեն այժմ հուսալ, թե հացը կուլակից կարելի չե կամավոր կերպով վերցնել: Ահա վորտեղ ե այն դիմադրութեան արմատը, վոր այժմ կուլակը ցույց ե տալիս խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութեանը:

Իսկ ի՞նչ ե ներկայացնում քաղաքի ու գյուղի կապիտալիստական տարրերի դիմադրութեանը սոցիալիզմի արշավին: Դա պրոլետարիատի դասակարգային թշնամիներն ուժերի վերախումբավորումն ե, վորի նպատակը հինը նորի դեմ պաշտպանելն ե: Դժվար չե հասկանալ, վոր այս հանդամանքները չեն կարող դասակարգերի կովի սրում չառաջացնել: Բայց վորպեսզի դասակարգային թշնամիները դիմադրութեանը հետ մղենք և սոցիալիզմի առաջխաղացման համար ճանապարհ մաքրենք, հարկավոր ե, բացի մնացած բոլոր բաներից, սրել մեր բոլոր կազմակերպութեանները, նրանց մաքրել բոլորովն արտիզմից, բարելավել նրանց կազմերն ու մոբիլիզացիայի յենթարկել բանվոր դասակարգի ու գյուղի աշխատավորական խավերի միլիոնավոր մասնատներին ընդդեմ քաղաքի ու գյուղի կապիտալիստական տարրերի:

Ահա թե ինչպիսի դասակարգային տեղաշարժերի հոգի վրա յեն ծագել մեր կուսակցութեան այժմյան լողունները:

Նույն այդ բանը հարկավոր ե ասել կապիտալիստական յերկիրներում տեղի ունեցող դասակարգային տեղաշարժերի մասին: Ծիծաղելի կլինեն կարծել, թե կապիտալիզմի կայունացումն առանց փոփոխութեանների չե մնացել: Առավել ևս ծիծաղելի կլինեն, թե կայունացումն ամրապնդվում, հաստատուն ե դառնում: Իրականում կապիտալիզմի կայունացումը խարխվում ու սասանվում ե ամսե-ամիս, որեցոր: Շուկաների ու հումքի համար մղվող պայքարի սրումը, սպառազինումների աճումը, Ամերիկայի ու Անգլիայի հակամարտութեան աճումը, սոցիալիզմի աճումը ԽՍՀՄ-ում, կապիտալիստական յերկիրների բանվոր դասակարգի ձախացումը, ամբողջ մի շարք գործադուլներ ու դասակարգային մարտեր Յեփրոսայի յերկիրներում, հեղափոխական շարժման աճումը գաղութներում, այդ թվում՝ Հնդկաստանում, կոմունիզմի աճումն աշխարհի բոլոր յերկիրներում, — այս, ամենն այնպիսի փաստեր են, վորոնք անտարակուսելի կերպով խոսում են այն մասին, վոր կապիտալիզմի յերկիրներում հեղափոխական նոր վերելքի տարրեր են աճում:

Այստեղից՝ պայքարը սրելու խնդիրը սոցիալ-դեմոկրատիայի

և, ամենից առաջ, նրա «ձախ» թե՛ վորպես կապիտալիզմի սոցիալական հենարանի՝ դեմ: Այստեղից՝ պայքարը սրելու խնդիրը կոմկուսակցութեաններում յեղած ալ տարրերի՝ վորպես սոցիալ-դեմոկրատական աղղեցութեան գործակալութեան՝ դեմ: Այստեղից՝ պայքարը սրելու խնդիրը ալ թեքման նկատմամբ ցուցաբերվող հաշտվողականութեան՝ վորպես կոմկուսակցութեաններում ոպորտունիզմի պատասխարան հանդիսացողի՝ դեմ: Այստեղից՝ կոմկուսակցութեանները սոցիալ-դեմոկրատական տրադիցիաներից մաքրելու լողունը: Այստեղից՝ կոմունիզմի այսպես կոչված նոր տակտիկան արհմիութեաններում: Ընկերներից վոմանք չեն հասկանում այս լողուններին իմաստն ու նշանակութեանը: Բայց մարքսիստը միշտ կհասկանա, վոր առանց այս լողունները կենսագործելու՝ աներևակայելի յե պրոլետարական մասսաներին դասակարգային նոր մարտերի պատրաստելը, աներևակայելի յե սոցիալ-դեմոկրատիային հաղթելը, անկարելի յե կատարել կոմունիստական շարժման իսկական լիզերների ընտրանք, — լիզերների, վորոնք ընդունակ լինեյին բանվոր դասակարգին առաջնորդելու դեպի կոիվ՝ կապիտալիզմի տապալման համար:

Ահա, ընկերներ, դասակարգային այն տեղաշարժերը մեր յերկրում ու կապիտալիզմի յերկիրներում, վորոնց հիման վրա առաջացել են մեր կուսակցութեան այժմյան լողուններն ինչպես նրա ներքին քաղաքականութեան դժով, այնպես ել կոմիստերնի դժով:

Մեր կուսակցութեանը տեսնում ե այդ դասակարգային տեղաշարժերը: Նա հասկանում ե նոր խնդիրների նշանակութեանը և մոբիլիզացիայի յե յենթարկում ուժերը՝ այդ խնդիրները լուծելու համար: Այս պատճառով նա լիասպառազեն ե դիմավորում անցքերին: Այս պատճառով նա չի վախենում իր առաջ կանգնած դժվարութեաններից, վորովհետեւ պատրաստ ե նրանց հաղթահարելու:

Նոր ոպողիցիայի դժբախտութեանը, ընկ. Բուխարինի խմբի դժբախտութեանն այն ե, վոր նա չի տեսնում այս դասակարգային տեղաշարժերն ու չի հասկանում կուսակցութեան նոր խնդիրները: Յեվ հենց այն պատճառով, վոր նա դրանք չի հասկանում, նա լիակատար դիսկորուսութեան վիճակ ե ապրում, նա պատրաստ ե փախչելու դժվարութեաններից, նահանջելու նրանց հանդեպ, հանձնելու դիրքերը:

Արդյոք դուք տեսած կա՞ք ձկնորսներ փոթորկից առաջ մի մեծ գետի վրա, ինչպես Յենիսեյն է: Յես նրանց շատ եմ տեսել: Պատահում է, վոր ձկնորսների մի խումբը վրա հասած փոթորկի հանդեպ մորելիզացիայի յե յենթարկում իր բոլոր ուժերը, վողեկորում է իր մարդկանց ու համարձակ կերպով մահույից փրկում է ընդդեմ փոթորկի: «Տղերք, ամուր բռնեք դեկից, ձեղքեցի՛ք ալիքները, մենք կհաղթենք»: Բայց ձկնորսների այլ տեսակն էլ է լինում, վորոնք, փոթորկը նախազգալով, վհատվում են, սկսում են նվնվալ ու բարոյալքում են իրենց իսկ սեփական շարժերը: «Ա՛յ քեզ դժբախտություն, փոթորկ է սկսվում, տղերք, փովեցե՛ք մակույկի հատակին, աչքներդ փակեցե՛ք, գուցե մի կերպ ափ հասնի»: (Ընդհանուր ծիծաղ): Ել հարկ կա՞ւ պայցուցելու, վոր ընկ. Բուխարինի խմբի դերձավորումն ու վարձագիծը, ինչպես ջրի յերկու կաթիլ, նման են յերկրորդ խմբի այն ձկնորսների դերձավորմանն ու վարձագիծին, վորոնք դժվարությունների հանդեպ խուճապով նահանջում են:

Մենք ասում ենք, թե Յեվրոպայում հեղափոխական նոր վերելքի պայմաններ են հասունանում, վոր այս հանդամանքը մեզ թելադրում է նոր խնդիրներ՝ կոմկուսակցություններում դուրսընթացող աջ թեքման դեմ պայքարն ուժեղացնելու և աջ ուղիներին կուսակցությունից վճռելու վերաբերյալ, հաշտվողականության դեմ պայքարն ուժեղացնելու վերաբերյալ, հաշտվողականություն, վորը քողարկում է աջ թեքումը, կոմկուսակցություններում դուրսընթացող սոցիալ-դեմոկրատական տրադիցիաների դեմ պայքարն ուժեղացնելու վերաբերյալ և այլն և այլն: Իսկ ընկ. Բուխարինը մեզ պատասխանում է, թե այս ամենը դատարկ բան է, թե մեղանում վոչ մի այդպիսի նոր խնդիր չկա, թե իրապես խոսքն այն մասին է, վոր ԿԿ-ի մեծամասնությունը ցանկանում է «մշակել» նրան, այսինքն ընկ. Բուխարինին:

Մենք ասում ենք, թե մեր յերկրում յեղած դասակարգային տեղաշարժերը մեզ թելադրում են նոր խնդիրներ, վորոնք պահանջում են սխտեմատիկաբար իջեցնել ինքնարժեքը և ամրացնել աշխատանքային կարգապահությունը ձեռնարկություններում, վոր այս խնդիրների կենսագործումն անհնար է առանց արմատական փոխելու ամբողջ պրակտիկան արհեստակցական միությունների աշխատանքի մեջ: Իսկ ընկ. Տոմսկին մեզ պատասխանում է, թե այդ ամենը դատարկ բան է, թե մեղանում վոչ մի

այդպիսի նոր խնդիր չկա, թե իրապես խոսքն այն մասին է, վոր ԿԿ-ի մեծամասնությունը ցանկանում է «մշակել» նրան, այսինքն ընկ. Տոմսկուն:

Մենք ասում ենք, թե ժողովրդական տնտեսության վերակառուցումը մեզ թելադրում է նոր խնդիրներ՝ պայքարել ընդդեմ անտեսական ապարատի բյուրոկրատիզմի դեմ ուժեղացնելու վերաբերյալ, այդ ապարատը փտած ու խորթ տարրերից, վնասարարներից մաքրելու վերաբերյալ և այլն և այլն: Իսկ ընկ. Ռիկովը մեզ պատասխանում է, թե այս ամենը դատարկ բան է, թե մեղանում վոչ մի այդպիսի նոր խնդիր չկա, թե իրապես խոսքն այն մասին է, վոր ԿԿ-ի մեծամասնությունը ցանկանում է «մշակել» նրան, այսինքն ընկ. Ռիկովին:

Ե, մի՞թե սա ծիծաղելի չէ, ընկերներ: Մի՞թե պարզ չէ, վոր ընկ. ընկ. Բուխարինը, Ռիկովը և Տոմսկին իրենց պորտից բացի վոչինչ չեն տեսնում աշխարհում:

Ընկ. Բուխարինի խմբի դժբախտությունն այն է, վոր այդ խումբը չի տեսնում դասակարգային նոր տեղաշարժերն ու չի հասկանում կուսակցության նոր խնդիրները: Յեվ հենց այն պատճառով, վոր այդ խումբը դրանք չի հասկանում, նա ստիպված է քարշ դալ անցքերի սլոչից ու դժվարությունների հանդեպ փաս հայտարարել:

Ահա թե վորտեղ է մեր տարածայնությունների արժատը:

ՏԱՐԱԶԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԻ ԳԾՈՎ

Յեա արդեն ասացի, վոր ընկ. Բուխարինը չի տեսնում ու չի հասկանում Կոմինտերնի այն նոր խնդիրները, վորոնք վերաբերում են կոմկուսակցությունների միջից աջերին փոխելուն, հաշտվողականությունը ասանձահարելուն և կոմկուսակցությունները սոցիալ-դեմոկրատական տրադիցիաներից մաքրելուն, խընդիրներ, վոր հեղափոխական նոր վերելքի աճող պայմաններն են թերադրում: Կոմինտերնի հարցերի վերաբերյալ մեր տարածայնություններն ամբողջությամբ հաստատեցին այս դրույթը:

Ինչի՞ց սկսվեցին տարածայնություններն այս բնադալառում: Բանն սկսվեց միջազգային դրույթյան վերաբերյալ ընկ. Բուխարինի թեզիսներից ՎԻ կոնգրեսում: Սովորաբար թեզիսները կանխապես քննություն եյին առնվում Համկի պատվիրակությունից մեջ: Սակայն սովյալ դեպքում այս պայմանը պահպանված չի յեղել: Այնպես դուրս յեկավ, վոր ընկ. Բուխարինի ստորագրությունը կրող թեզիսները, վորոնք ուղղված եյին Համկի պատվիրակությանը, միաժամանակ ուղարկվել եյին ՎԻ կոնգրեսի ոտարերկրյա պատվիրակություններին: Բայց թեզիսները մի ամբողջ շարք կետերում անբավարար դուրս յեկան: Համկի պատվիրակությունը հարկ համարեց մոտ 20 ուղղում մտցնել թեզիսների մեջ:

Այս հանգամանքը վորոչ անհարմարություն ստեղծեց ընկ. Բուխարինի դրույթյան մեջ: Իսկ ո՞վ է մեղավոր դրանում: Ընկ. Բուխարինին ինչո՞ւ յեր հարկավորվել թեզիսներն ոտարերկրյա պատվիրակություններին ուղարկել նախքան դրանց քննության առնվելը Համկի պատվիրակության կողմից: Կարո՞ղ եր արդյոք Համկի պատվիրակությունն ուղղումներ չմտցնել, յեթե թեզիսներն անբավարար դուրս յեկան: Յեվ ահա այնպես ստացվեց, վոր Համկի պատվիրակությունից դուրս յեկան, ըստ բանի եյություն, միջազգային դրույթյան վերաբերյալ նոր թեզիսներ,

վորոնք ոտարերկրյա պատվիրակություններին կողմից սկսեցին հակադրվել ընկ. Բուխարինի ստորագրած հին թեզիսներին: Պարզ է, վոր այս անհարմարությունը չեւ լինի, յեթե ընկ. Բուխարինը չչտապեր իր թեզիսներն ոտարերկրյա պատվիրակություններին ուղարկել:

Յեա կցանկանայի նշել չորս հիմնական ուղղումներ, վոր Համկի պատվիրակությունը մտցրել եր ընկ. Բուխարինի թեզիսների մեջ: Յեա կցանկանայի նշել այս հիմնական ուղղումները նրա համար, վոր ավելի պարզ ցուցադրեմ տարածայնությունների բնույթը Կոմինտերնի հարցերի վերաբերյալ:

Առաջին հարցը—դա կապիտալիզմի կայունացման բնույթի հարցն է: Ընկ. Բուխարինի մոտ նրա թեզիսներում այնպես եր դուրս գալիս, վոր սովյալ մոմենտում տեղի չի ունենում վոչ մի նոր, կապիտալիստական կայունացումը սասանեցնող բան, վոր, ընդհակառակը, կապիտալիզմը վերակառուցվում է ու հիմնականում քիչ թե շատ հաստատուն է մնում: Պարզ է, վոր Համկի պատվիրակությունը չեւ կարող համաձայնել այսպես կոչված յերրորդ ժամանակաշրջանի, այսինքն՝ այն ժամանակաշրջանի այդպիսի բնութագրին, վոր մենք այժմ ենք ապրում: Նա չեւ կարող համաձայնել դրան, վորովհետեւ յերրորդ ժամանակաշրջանի այդպիսի բնութագրի պահպանումը կարող եր նյութ տալ մեր քննադատներին խոսելու այն մասին, թե մենք կանգնում ենք կապիտալիզմի այսպես կոչված «ստողացման» տեսակետի վրա, այսինքն՝ Հիթլերի նույն տեսակետի վրա, մի տեսակետ, վորի վրա մենք, կոմունիստներս, չենք կարող կանգնել: Այս բանը նկատի ունենալով՝ Համկի պատվիրակությունը մտցրեց մի ուղղում, վորից յերևում է, վոր կապիտալիստական կայունացումը հաստատուն չէ ու չի կարող հաստատուն լինել, վոր անցքերի բնթացքը սասանեցնում է նրան ու սասանեցնելու յե՝ համաշխարհային կապիտալիզմի ճգնաժամի սրման հետեանքով: Այս հարցը, բնկերնե՛ր, վճռողական նշանակություն ունի Կոմինտերնի սեկցիաների համար: Սասանվում է, թե՞ ամբողջում կապիտալիստական կայունացումը,—սրանից և կախված կոմկուսակցությունների ամբողջ դիրքավորումը նրանց ամենորոյա քաղաքական աշխատանքում: Արդյոք մենք հեղափոխական շարժման անկման ժամանակաշրջան ենք ապրում, ուժերի սոսկական հավաքման ժամանակաշրջան, թե՞ հեղափոխական նոր վերելքի պայմանների աճման ժամանակաշրջան ենք ապրում, բանիւր դասակարգը

գալիք դասակարգային մարտերին նախապատրաստելու ժամանակաշրջան,—սրանից է կախված կոմկուսակցությունների տակաւկական դերքաւորումը: Համկկ պատվիրակութեան ուղղումը, վորը հետո ընդունել է կոնդրեսը, իսկապես հենց նրանով է լուր, վոր նա պարզ դերքաւորում է տալիս յերկրորդ հեռանկարին կատմամբ, հեղափոխական նոր վերելքի պայմանների ամսան հեռանկարի նկատմամբ:

Յերկրորդ հարցը—դա սոցիալ-դեմոկրատիայի դեմ պայքարելու հարցն է: Ընկ. Բուխարինի թեզիսներում խոսվում էր այն մասին, վոր սոցիալ-դեմոկրատիայի դեմ պայքարելը կոմիւնտերնի սեկցիաների հիմնական խնդիրներից մեկն է: Այս, իհարկէ, ճիշտ է: Բայց այդ բաւական չէ: Վորպեսզի պայքարը սոցիալ-դեմոկրատիայի դեմ հաջողութեամբ ընթանա, անհրաժեշտ է սրել հարցը սոցիալ-դեմոկրատիայի այսպես կոչված «ձախ» թեի դեմ, հենց այն «ձախ» թեի դեմ մղվող պայքարի վրա, վորը, «ձախ» ֆրակցիոնի հետ խաղալով ու այդպիսով բանվորներին ճարպկորեն խաբելով, արգելափակում է սոցիալ-դեմոկրատիայից հեռանալու գործը: Պարզ է, վոր առանց «ձախ» սոցիալ-դեմոկրատներին ջախջախելու՝ անհնար է ընդհանրապես սոցիալ-դեմոկրատիային հաղթահարելը: Մինչդեռ ընկ. Բուխարինի թեզիսներում միանգամայն զանց արված դուրս յեկավ «ձախ» սոցիալ-դեմոկրատիայի հարցը: Այս, իհարկէ, մեծ պակասութեան է: Այս պատճառով Համկկ պատվիրակութեանը հարկ զգաց ընկ. Բուխարինի թեզիսների մեջ մտցնելու համապատասխան ուղղում, վորը հետո ընդունվեց կոնդրեսի կողմից:

Յերրորդ հարցը—դա կոմիւնտերնի սեկցիաներում յեղած հաշտվողականութեան հարցն է: Ընկ. Բուխարինի թեզիսներում խոսվում էր ալ թեքման դեմ պայքարելու անհրաժեշտութեան մասին, բայց այնտեղ չկար վոչ մի բառ ալ թեքման նկատմամբ հաշտվողականութեան ցուցաբերելու դեմ պայքարելու մասին: Այս, իհարկէ, մեծ պակասութեան է: Բանն այն է, վոր յերբ պատերազմ է հայտարարվում ալ թեքմանը, ալ ուկլոնիստները սովորաբար գոնափոխվում—դառնում են հաշտվողականներ է կուսակցութեանը դժվար կացութեան մեջ են դնում: Ալ ուկլոնիստների այս մանյովը կանխելու համար անհրաժեշտ է հաշտվողականութեան դեմ վճռական պայքար մղելու հարց դնել: Այդ պատճառով Համկկ պատվիրակութեանն անհրաժեշտ համարեց

ընկ. Բուխարինի թեզիսների մեջ մտցնել համապատասխան ուղղում, վոր հետո ընդունվեց կոնդրեսի կողմից:

Չորրորդ հարցը—դա կարգապահութեան հարցն է: Ընկ. Բուխարինի թեզիսներում հիշատակութեան չկար կոմկուսակցութեաններում յերկաթե կարգապահութեան պահպանելու անհրաժեշտութեան մասին: Այս նույնպես պակաս կարեւոր թերութեան չէ: Ինչո՞ւ: Վորովհետեւ ալ թեքման դեմ պայքարն ուժեղացնելու ժամանակաշրջանում, կոմկուսակցութեաններն ոպորտունիստական տարրերից մաքրելու լողունդի կենսադործման ժամանակաշրջանում, ալ ուկլոնիստները սովորաբար կազմակերպվում, ֆրակցիա յեն կազմում, իրենց սեփական ֆրակցիոն կարգապահութեանն են ստեղծում, իսկ կուսակցութեան կարգապահութեանը խախտում ու կործանում են: Ալ ուկլոնիստների ֆրակցիոն արտելքներից կուսակցութեանը պաշտպանելու համար անհրաժեշտ է դնել կուսակցութեան յերկաթե կարգապահութեան ու կուսակցութեան անդամների կողմից այդ կարգապահութեանն անպայման յենթարկվելու հարցը: Առանց սրան ալ թեքման դեմ յրջորեն պայքարելու մասին մտածելն անգամ ավելորդ է: Այս պատճառով Համկկ պատվիրակութեանն ընկ. Բուխարինի թեզիսների մեջ մտցրեց համապատասխան ուղղում, վորը հետո ընդունվեց ՎԻ կոնդրեսի կողմից:

Մենք կարող էինք արդէոք այս ուղղումները չմտցնել ընկ. Բուխարինի թեզիսների մեջ: Պարզ է, վոր չէինք կարող: Հնում Պլատոն փիլիսոփայի մասին ասում էին. Պլատոնին մենք սիրում ենք, բայց ե՛լ ավելի սիրում ենք ճշմարտութեանը: Նույն այդ բանը կարելի կլիներ ասել ընկ. Բուխարինի մասին. Բուխարինին մենք սիրում ենք, բայց ճշմարտութեանը, բայց կուսակցութեանը, բայց կոմիւնտերնը մենք ե՛լ ավելի յենք սիրում: Այս պատճառով Համկկ պատվիրակութեանը հարկադրված յեղավ այդ ուղղումները մտցնել ընկ. Բուխարինի թեզիսների մեջ:

Սա կոմիւնտերնի հարցերի վերաբերյալ մեր տարաձայնութեան, այսպես ասած, առաջին ետապն է:

Մեր տարաձայնութեան յերկրորդ ետապը կապվում է այսպես կոչված Վիտտորիի ու Թելմանի գործի հետ: Վիտտորի—դա Համբուրգի կազմակերպութեան նախկին քարտուղարն է, վոր մեղադրվել է կուսակցական փողերը վատնելու մեջ: Դրա համար նա վտարվեց կուսակցութեանից: Գերմանական կոմկուսակցութեան Կենտկոմում գտնվող հաշտվողականները, ոգտվելով

1603
38

այն բանից, վոր Վիտտորիո մոտ ե յեղել ընկ. Թեւմանին, թե-
պետե ընկ. Թեւմանը վոչ մի ընդհանուր բան չունեն Վիտտորիո
հանցադործութեան հետ, Վիտտորիո դործը վերածեցին Թեւմանի
դործի ու սկսեցին տապալել գերմանական կոմկուսակցութեան
ղեկավարութիւնը: Դուք յերեւի մամուլի հաղորդագրութիւն-
ներէց արդեն գիտեք, վոր հաշտվողականներ Նվերտին ու Գեր-
հարտին այն ժամանակ հաջողվեց ժամանակավորապէս իրենց
հետեից տանել գերմանական կոմկուսակցութեան Կենտկոմի մե-
ծամասնութիւնն ընկ. Թեւմանի դեմ: Յեւ ի՞նչ: Նրանք Թեւմա-
նին հեռացրին ղեկավարութիւնից, սկսեցին մեղադրել նրան
կաշառակերութեան մեջ (коррупция) և «համապատասխան» բա-
նաձև հրապարակեցին առանց Կոմինտերնի Գործկոմի գիտութեան
ու սանկցիայի: Այսպիսով, հաշտվողականութեան դեմ պայքա-
րելու՝ Կոմինտերնի ՎՄԿԿԵՍԻ գերեկալիին իրադործելու փո-
խարեն, աջ թեքման ու հաշտվողականութեան դեմ պայքարելու
փոխարեն իրականում ստացվեց այդ գերեկալիին ամենախիստ
խախտում, ստացվեց պայքար գերմանական կոմկուսակցութեան
հեղափոխական ղեկավարութեան դեմ, պայքար ընկ. Թեւմանի
դեմ, մի պայքար, վորը նպատակ ուներ քղաքիելու աջ թե-
քումը և հաստատելու հաշտվողականութիւնը գերմանական կո-
մունիստներէ շարքերում:

Յեւ ահա, դեկը դարձնելու և դրութիւնը շտկելու փոխարեն,
ՎՄԿԿԵՍԻ խախտած գերեկալիին իրավունքները վերականգ-
նելու, հաշտվողականներին կարգի հրավիրելու փոխարեն, ընկ.
Բուխարին իր հայտնի նամակում առաջարկում ե ասկիցիա տալ
հաշտվողականներին հեղաշրջմանը, Գերմանիայի կոմունիստական
կուսակցութիւնը հանձնել հաշտվողականներին, իսկ ընկ. Թեւ-
մանին նորից անվանարկել մամուլում՝ մեկ անգամ ևս հայտարա-
րութիւն անելով նրա մեղավորութեան մասին: Յեւ սա կոչվում
ե Կոմինտերնի «ղեկավար»։ Բայց մի՞թե աշխարհում լինում եւ
այսպիսի «ղեկավարներ»:

Կենտկոմը քննարկեց ընկ. Բուխարինի առաջարկն ու մերժեց
այն: Սա, իհարկե, դուր չեկավ ընկ. Բուխարինին: Բայց այս-
տեղ ո՞վ ե մեղավոր: ՎՄԿԿԵՍԻ վորոշումները նրա համար
չեն ընդունվել, վոր նրանք խախտենք, այլ նրա համար, վորպես-
դի նրանք կատարենք: Յեթե ՎՄԿԿԵՍԻ կոմիտեք վորոշել ե պայքար
հայտարարել աջ թեքմանն ու հաշտվողականութեանը, ղեկավա-
րութիւնը պահելով գերմանական կոմկուսակցութեան հիմնական

միջուկի ձեռքին՝ ընկ. Թեւմանի գլխավորութեամբ, իսկ հաշտ-
վողականներ Նվերտի և Գերհարտի խելքին փչել ե տապալել
այդ վորոշումը, ապա ընկ. Բուխարինի պարտականութիւնն այն
եր, վոր հաշտվողականներին կարգի հրավիրեր և վոչ թե գեր-
մանական կոմկուսակցութեան ղեկավարութիւնը նրանց թողներ:
Մեղավորն ընկ. Բուխարինն ե, վոր «մոռացել ե» ՎՄԿԿԵՍԻ
վորոշումները:

Մեր տարաձայնութիւնների յերրորդ ետապը կապվում ե
գերմանական կոմկուսակցութեան մեջ աջերի դեմ պայքարելու
հարցի հետ, Բրանդլերի ու Տալհայմերի ֆրակցիան ջախջախելու
և այդ ֆրակցիայի լիդերներին գերմանական կոմկուսակցութեան
նից վտարելու հարցի հետ: Ընկ. Բուխարինի ու նրա բարեկամ-
ների «լիդերն» այս կարգինալ հարցում այն եր, վոր նրանք չա-
րունակ խուսափում եյին այս հարցի լուծմանը մասնակցելուց:
Ըստ բանի ելութեան վճռվում եր գերմանական կոմկուսակցու-
թեան բախտի հարցը: Իսկ ընկ. Բուխարինն ու նրա բարեկամնե-
րը, իմանալով այդ, այնուամենայնիւ, չարունակ արդեւակում
եյին դործը՝ սխտեմատիկաբար խույս տալով համապատասխան
ինստանցիաների նիստերին մասնակցելուց: Հանուն ինչի՞: Յերեւի
հանուն այն բանի, վորպեսզի «մաքուր» մնան թե՛ Կոմինտերնի
ստալ, թե՛ գերմանական կոմկուսակցութեան մեջ յեղած աջերի
ստալ: Հանուն այն բանի, վորպեսզի հետո կարելի լինի ասել.
«Այդ վո՛չ թե մենք, բուխարինականներս, այլ նրանք, Կենտկոմի
մեծամասնութիւնն անցկացրեց Բրանդլերի ու Տալհայմերի վտա-
րումը կոմկուսակցութիւնից»: Յեւ սա կոչվում ե պայքա՛ր աջ
վտանդի դեմ:

Վերջապէս, մեր տարաձայնութիւնների չորրորդ ետապը:
Նա կապված ե ԿԿ-ի նոյեմբերյան պլենումի նախորեյին ընկ.
Բուխարինի կողմից արված պահանջի հետ այն մասին, վոր ընկ.
Նեյմանը Գերմանիայից հետ կանչվի, և կարգի հրավիրենք ընկ.
Թեւմանին, վորն, իբր թե, իր ձառերից մեկում հանդես ե յե-
կել մի քննադատութեամբ ընկ. Բուխարինի՝ ՎՄԿԿԵՍԻ կոմիտեում
տված ղեկուցման դեմ: Մենք, իհարկե, չեյինք կարող համա-
ձայնել ընկ. Բուխարինի հետ, մեր ձեռքում չունենալով ընկ.
Բուխարինի պահանջը հաստատող բացարձակապէս վոչ մի փաս-
տաթուղթ: Ընկ. Բուխարինը խոստացավ փաստաթղթեր ներկա-
յացնել Նեյմանի ու Թեւմանի դեմ: Սակայն վոչ մի փաստա-
թուղթ նա չներկայացրեց: Փաստաթղթերի փոխարեն նա ՀամկԿ

պատվիրակութեան անդամներին ուղարկեց ընկ. Եմբեր-Դրոյի հայտնի ճառը Կոմիտեներն Գործկոմի քաղաքատուգարութեան մեջ, հենց այն ճառը, վրը հետո Կոմիտեներն Գործկոմի նախագահութեանը վորակեց վորպէս ոսորտունիստական ճառ: Եմբեր-Դրոյի ճառն ուղարկելով Համկկ պատվիրակութեան անդամներին ու հանձնարարելով այն վորպէս նյութ ընկ. Թեմանի դեմ՝ ընկ. Բուխարինը ցանկանում էր ապացուցել ընկ. Նեյմանին հետ կանգնելու և ընկ. Թեմանին կարգի հրավիրելու իր պահանջի ճշտութեանը: Իսկ իրականում նա դրանով ապացուցեց, վոր ինքը համերաշխ է ընկ. Եմբեր-Դրոյի հետ, վորի դերքը Կոմիտեներն Գործկոմն ոսորտունիստական դերք է համարում:

Ահա, ընկերներ, Կոմիտեներն հարցերի վերաբերյալ մեր տարաձայնութեաններն զխափոր կետերը:

Ընկ. Բուխարինը կարծում է, վոր պայքար մղելով աջ Թեմանի ու նրա նկատմամբ յեղած հաշտութեանութեան դեմ Կոմիտեներն սեկցիաներում, մաքրելով գերմանական ու չեխո-սլովակյան կոմկուսակցութեանները սոցիալ-դեմոկրատական տարրերից ու տրադիցիաներից, կոմկուսակցութեանները դուրս նետելով Բրանդելներին ու Տալհայմերներին՝ մենք հենց դրանով էլ «քայքայում ենք» Կոմիտեները, «կործանում ենք» Կոմիտեները: Իսկ մենք, ընդհակառակը, կարծում ենք, վոր այդպիսի քաղաքականութեան կիրառելով ու սրելով հարցն աջ Թեմանի և նրա նկատմամբ ցուցարարովող հաշտութեանութեան դեմ՝ մենք ամբողջում ենք Կոմիտեները, այն մաքրում ենք ոսորտունիստներից, բոլշևիկացիներ ենք նրա սեկցիաները և ողնում ենք կոմկուսակցութեաններին, վոր բանվոր դասակարգը պատրաստեն զաւրիչ հեղափոխական մարտերին:

Դուք տեսնում եք, վոր սրանք հասարակ յերանգներ չեն Համկկ կի-ի շարքերում, այլ բավական լուրջ տարաձայնութեաններ Կոմիտեների քաղաքականութեան արմատական հարցերի վերաբերյալ:

Սրանից առաջ յես խոսեցի մեր յերկրում յեղած դասակարգային տեղաշարժերի ու դասակարգային կռիւի մասին: Յես ասացի, վոր Բուխարինի խումբը վարակված է կուրուլյամբ և չի տեսնում այդ տեղաշարժերը, չի ըմբռնում կուսակցութեան խնդիրները: Յես ասացի, վոր այս հողի վրա նոր ոսորդի-նոր խնդիրները: Յես ասացի, վոր այս հողի վրա նոր ոսորդի-նոր ծագել են զլխակորուսութեան, յերկյուղ դժվարութեանները, նրանց հանդեպ փաստ հայտարարելու պատրաստակա-նութեան: Ձի կարելի ասել, թե նոր ոսորդիցիայի այս սխալները յերկնքից են ընկել: Ընդհակառակը, նրանք կապված են դար-դացման այն շրջանի հետ, վորն արդեն անցել ենք և վորը կոչ-վում է ժողովրդական տնտեսութեան վերականգնման ժամանա-կաշրջան, յերբ շինարարութեան ընթանում էր խաղաղ ճանա-պարհով, այսպէս ասած՝ ինքնահոսի կարգով, յերբ դեռևս չկա-յին դասակարգային այն տեղաշարժերը, վորոնք կան այժմ, յերբ դեռևս չկար դասակարգային կռիւի այն սրումը, վոր մենք դե-տում ենք այժմ: Բայց այժմ մեզանում զարգացման մի նոր շրջան է, վորը տարբեր է հին ժամանակաշրջանից, վերականգն-ման ժամանակաշրջանից: Այժմ մեզանում շինարարութեան նոր ժամանակաշրջան է, ամբողջ ժողովրդական տնտեսութեանը սո-ցիալիզմի բաղայի վրա վերակառուցելու ժամանակաշրջան: Այս նոր ժամանակաշրջանն առաջացնում է դասակարգային նոր տեղաշարժեր, դասակարգային կռիւի սրում: Նա պահան-ջում է պայքարի նոր յեղանակներ, մեր ուժերի վերախմբաւո-րում, մեր բոլոր կազմակերպութեանների բարելավում ու ամրացում: Ընկ. Բուխարինի խմբի դժբախտութեանն էլ հենց այն է, վոր նա ապրում է անցյալում, նա չի տեսնում այս նոր ժա-մանակաշրջանի բնորոշ առանձնահատկութեանները և չի ըմբռ-նում պայքարի նոր յեղանակների անհրաժեշտութեանը: Այստե-

դից՝ նրա կուրուքունը, գլխակորուսությունը, խուճապը դժվարություններէ հանդեպ:

ա) ԳԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Վո՞րն է ընկ. Բուխարինի խմբի այդ կուրուքյան ու այդ գլխակորուսության թեորիական հիմունքը:

Յեւ կարծում եմ, վոր այդ կուրուքյան ու այդ գլխակորուսության թեորիական հիմունքն ընկ. Բուխարինի սխալ, վոչմարքսիստական մոտեցումն է մեր յերկրում մղվող դասակարգային կռիւի հարցին: Յեւ նկատի ունեմ ընկ. Բուխարինի վոչմարքսիստական թեորիան սոցիալիզմի մեջ կուլակուքյան ներաճելու ճանին, պրոլետարիատի դիկտատուրայի սլայմաններում մղվող դասակարգային կռիւի մեխանիկան չըմբռնելը:

Այստեղ միքանի անգամ քաղվածորեն բերին ընկ. Բուխարինի «Սոցիալիզմի ուղին» գրքուկի հայտնի տեղը սոցիալիզմի մեջ կուլակի ներաճելու մասին: Բայց այդ տեղից մեջբերումներ արին այստեղ՝ միքանի բացթողումներով: Թույլ տվեք այն ումոզելությամբ մեջ բերել: Այս անհրաժեշտ է, ընկերներ, վարպետի ցուցադրենք ընկ. Բուխարինի նահանջի ամբողջ խորությունը դասակարգային կռիւի մարքսիստական թեորիայից: Լսեցե՛ք.

«Մեր կոոպերատիվ գյուղացիական կազմակերպությունների հիմնական ցանցը բաղկացած է լինելու վո՛չ թե կուլակային, այլ «այխատավորական» տիպի կոոպերատիվ բճիջներից, —բճիջներ, վորոնք ներաճում են մեր համապետական որգանների սխտեմի մեջ և այդ ճանապարհով դառնում սոցիալիստական սնունտւթյան միասնական շղթայի ազակները: Մյուս կողմից, կուլակային կոոպերատիվ բները նիշտնույն կերպ բանկերի և այլնի միջոցով ներանելու յեմ նույն այդ սխտեմի մեջ. բայց նրանք վորոչ չափով ոտարածին մտվաին են լինելու, որինակ՝ կոնցեսիոն ձեռնարկություններին նման»¹:

Մեջբերելով ընկ. Բուխարինի բրոշյուրից այս տեղը՝ միքանի ընկերներ, չգիտես թե ինչու, բաց եյին թողնում վերջին Փրազը կոնցեսիոններն մասին: Ընկ. Ռոզիտը, ըստ յերևութին,

¹ Ն. Բուխարին, «Սոցիալիզմի ուղին ու բանվորա-գյուղացիական դաշինքը», էջ 49: Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

ցանկանալով ողնել ընկ. Բուխարինին՝ ողտվեց դրանից ու այստեղ տեղից բղավում էր, թե Բուխարինին աղավաղում են: Մինչդեռ ամբողջ ցիտատի աղը հենց վերջին, կոնցեսիոններն յերին վերաբերող Փրազի մեջ է: Վորովհետև յեթե կոնցեսիոններն յերմիւսյան շարքն են դասվում կուլակների հետ, իսկ կուլակները ներաճում են սոցիալիզմի մեջ, ապա ի՞նչ է ստացվում սրանից: Սրանից միայն մի բան է ստացվում, հենց այն, վոր կոնցեսիոններն յերմիւսյան ներաճում են սոցիալիզմի մեջ, վոր վո՛չ միայն կուլակները, այլև կոնցեսիոններն յերմիւսյան ներաճում են սոցիալիզմի մեջ: (Ընդհանուր ծիծաղ):

Ահա թե սրանից ինչ է ստացվում, ընկ. Ռոզիտ:

Ռոզիտ: Ընկ. Բուխարինի մոտ ասված է՝ «ոտարածին մարմին»:

Ստալին: Բուխարինի մոտ, ընկ. Ռոզիտ, ասված է վո՛չ թե «ոտարածին մարմին», այլ «վորոչ չափով ոտարածին մարմին»: Հետևապես, կուլակներն ու կոնցեսիոններն սոցիալիզմի սխտեմի մեջ «վորոչ չափով» ոտարածին մարմին են: Բայց ընկ. Բուխարինի սխալն ել հենց այն է, վոր կուլակներն ու կոնցեսիոններն «վորոչ չափով» ոտարածին մարմին լինելով՝ այնուամենայնիվ ներաճում են սոցիալիզմի մեջ: Ահա թե ինչպիսի անհեթեթության է հասցնում ընկ. Բուխարինի թեորիան: Քաղաքի ու գյուղի կապիտալիստներ, կուլակներ ու կոնցեսիոններ, վորոնք սոցիալիզմի մեջ են ներաճում, —ահա թե ինչպիսի հիմարության է հասցրել ընկ. Բուխարինին իր ասածը: Վո՛չ, ընկերներ, մեզ այդպիսի «սոցիալիզմ» հարկավոր չէ: Ընկ. Բուխարինը թող իրեն վերցնի այն:

Մինչև այժմ մենք, մարքսիստ-լենինիստներս, կարծել ենք, թե մի կողմից՝ քաղաքի ու գյուղի կապիտալիստների և մյուս կողմից՝ բանվոր դասակարգի միջև շահերի անհաշտելի հակադրություն գոյություն ունի: Հենց սրա վրա յե հիմնվում դասակարգային կռիւի մարքսիստական թեորիան: Իսկ այժմ, համաճայն Բուխարինի թեորիայի, թե կապիտալիստները խաղաղութեն ներանելու յեմ սոցիալիզմի մեջ, այս ամենը գլխիվայր է շուտ գալիս, շահագործողների ու շահագործվողների դասակարգային շահերի անհաշտ հակադրությունն անհետանում է, շահագործողները ներաճում են սոցիալիզմի մեջ:

Ռոզիտ: Այդ ճիշտ չէ, պրոլետարիատի դիկտատուրան յենթադրվում է:

Ստալին: Բայց պրոլետարիատի դիկտատուրան դասակարգա-
յին կռիվի ամենասուր ձևն է:

Ռոզիտ: Ահա բանն էլ հենց այդ է:

Ստալին: Իսկ Բուխարինի մոտ դուքս է դալիս, վոր կա-
պիտալիստները ներաճում են պրոլետարիատի հենց այդ դիկտա-
տուրայի մեջ: Ել ի՞նչպես չեք հասկանում դուք այս բանը, ըն-
կե՛ր Ռոզիտ: Ել ո՞ւմ դեմ պետք է պայքար մղել, ել ո՞ւմ դեմ
պետք է դասակարգային կռիվի ամենասուր ձևը մղել, յեթե քա-
ղաքի ու գյուղի կապիտալիստները ներաճում են պրոլետարիատի
դիկտատուրայի սխտեմի մեջ: Պրոլետարիատի դիկտատուրան
նրա համար է պետք, վոր անհաշտ պայքար մղենք կապիտալիս-
տական տարրերի դեմ, նրա համար է պետք, վոր ճնշենք բուր-
ժուազիային ու կապիտալիզմի արմատները: Բայց յեթե
քաղաքի ու գյուղի կապիտալիստները, յեթե կուլակն ու կոնցե-
սիոնները ներաճում են սոցիալիզմի մեջ, սրանից հետո ընդ-
հանրապես հարկավոր է արդյոք պրոլետարիատի դիկտատու-
րան, և յեթե հարկավոր է, ապա վոր դասակարգին ճնշելու հա-
մար:

Ռոզիտ: Բանն էլ հենց այն է, վոր ներաճումը Բուխարինի
մոտ դասակարգային կռիվ է յենթադրում:

Ստալին: Յես տեսնում եմ, վոր ընկ. Ռոզիտը յերդվել է
ծառայություն մատուցել ընկ. Բուխարինին: Բայց նրա ծառա-
յությունն արջի ծառայություն է դուքս դալիս, վորովհետեւ նա,
ցանկանալով փրկել Բուխարինին՝ իրապես ջրահեղձ է անում
նրան իսպառ: Զուր չե ասված, վոր «ծառայակամ արջը թշնա-
մուց ավելի վտանգավոր է» (ընդհանուր քրիշ):

Յերկուսից մեկը. կա՛մ շահերի անհաշտելի հակադրություն
կա կապիտալիստների դասակարգի ու իշխանության հասած և
իրենց դիկտատուրան կազմակերպած բանվորների դասակարգի
միջև, կա՛մ շահերի այդ հակադրությունը չկա, և այն ժամա-
նակ մի բան է մնում—դասակարգային շահերի ներդաշնակու-
թյուն հայտարարել:

Կա՛մ դասակարգերի կռիվի մարքսյան թեորիա, կա՛մ սոցիա-
լիզմի մեջ կապիտալիստների ներաճելու թեորիա: Կա՛մ դասա-
կարգային շահերի անհաշտելի հակադրություն, կա՛մ դասակար-
գային շահերի ներդաշնակության թեորիա: Յերկուսից մեկը:

Դեռ կարելի չե հասկանալ Բրենտանոյի կամ Սիդնեյ Վեբբի
տիպի «սոցիալիստներին», վորոնք քարոզում են սոցիալիզմի ներ-

աճումը կապիտալիզմի մեջ ու կապիտալիզմինը՝ սոցիալիզմի մեջ,
վորովհետեւ այդ «սոցիալիստներն» իրապես անտիսոցիալիստներ
են, բուրժուական լիբերալներ: Բայց չի կարելի հասկանալ այն
մարդուն, վորը ցանկանում է մարքսիստ լինել ու դրա հետ մեկ-
տեղ սոցիալիզմի մեջ կապիտալիստների ներաճելու թեորիա յե-
քարոզում:

Ընկ. Բուխարինն իր ճառում վորձ արեց սոցիալիզմի մեջ
կուլակների ներաճելու թեորիան ամրապնդել՝ վկայակոչելով Լե-
նինի հայտնի ցիտատը: Ընդամին նա պնդում է, թե Լենինը
եեկեց նույնն է ասում, ինչ վոր Բուխարինը: Այդ ճիշտ չէ, ըն-
կերեն՝ Ս. Ս. Ս. կոպիտ ու անթույլատրելի զրպարտություն է Լե-
նինի նկատմամբ: Ահա Լենինից առնված այդ ցիտատի տեքստը.

«Իհարկե, մեր խորհրդային հանրապետության մեջ սո-
ցիալական հասարակարգը հիմնված է յերկու դասակար-
գի՝ բանվորների ու գյուղացիների դորձակցության վրա,
վորին այժմ վորոշ պայմաններով թույլ է տրված մասնակ-
ցելու նաեւ «նեպմաններին», այսինքն՝ բուրժուազիային»:

Դուք տեսնում եք, վոր այստեղ վոչ մի խոսք չկա սոցիալիզ-
մի մեջ կապիտալիստների ներաճելու մասին: Այստեղ խոսվում
է միայն այն մասին, վոր մենք «թույլատրել ենք», վոր բան-
վորներին ու գյուղացիներին «վորոշ պայմաններով» դորձակցեն
նաեւ նեպմանները, այսինքն բուրժուազիան: Ի՞նչ է նշանակում
այս: Նշանակում է այս արդյոք, վոր մենք հենց դրանով թույ-
լատրել ենք սոցիալիզմի մեջ նեպմանների ներաճելու հնարավո-
րությունը: Իհարկե, չի նշանակում: Լենինից բերված ցիտատն
այսպես կարող են մեկնարանել միայն ամօթը կորցրած մարդիկ:
Այս լուկ այն է նշանակում, վոր մենք բուրժուազիային այժմ չենք
վոչնչացնում, վոր մենք նրան այժմ կոնֆիսկացիայի չենք յեն-
թարկում, այլ թույլատրում ենք նրա գոյությունը վորոշ պայ-
մաններով, այսինքն՝ պրոլետարիատի դիկտատուրայի որեւէնե-
րին անպայմանորեն յենթարկվելու դեպքում, այսինքն՝ կապի-
տալիստներին հարաճուն կերպով սահմանափակելու դեպքում,
սահմանափակում, վորի նպատակն է նրանց աստիճանաբար ար-
տաճել ժողովրդատնտեսական կյանքից: Կարելի՞ չե արդյոք
կենսադրժեկ կապիտալիստների արտաճումը և կապիտալիզմի
արմատների վոչնչացումը՝ առանց կատաղի դասակարգային

1 Լենին, ինչպես վերակազմենք Բանվորաշուկային: Յերկեր,
4. XXVII, էջ 405:

կովի: Վո՛չ, չի կարելի: Կարելի՞ յե արդեօք վոջնչացնել դասա-
կարգերը՝ սոցիալիզմի մեջ կապիտալիստների ներածելու պրակ-
տիկայի ու թեորիայի առկայութեամբ: Վո՛չ, չի կարելի: Այդ-
պիսի թեորիան ու պրակտիկան կարող են միայն արմատավորել
ու համբերժացնել դասակարգերը, վորովհետեւ նա, այդ թեորիան,
հակասում է դասակարգային կովի թեորիային: Ե՛ր, իսկ Լենինից
բերված ցիտատն ամբողջապես ու լիովին խարսխում է պրոլե-
տարիատի դիկտատուրայի պայմաններում մղվող դասակարգային
կովի մարքսիստական թեորիայի վրա: Ի՞նչ ընդհանուր բան կա-
րող է լինել սոցիալիզմի մեջ կուլակի ներածելու վերաբերյալ
Բուխարինի թեորիայի ու Լենինի թեորիայի միջև դիկտատուրա-
յի՝ վորպես դասակարգային կատարի կովի՝ մասին: Պարզ է,
վոր այստեղ ընդհանուր վոջնչ չկա և չի կարող լինել: Ընկ-
Բուխարինը կարծում է, վոր պրոլետարիատի դիկտատուրայի
որով դասակարգային կովի պետք է մարի ու լիկվիդացիայի
յեմքարկվի նրա համար, վոր դասակարգերի վոջնչացում ստաց-
վի: Իսկ Լենինը, ընդհակառակը, ուսուցանում է, վոր դասա-
կարգերը կարող են վոջնչացվել միայն համառ դասակարգային
կովի միջոցով, վորը պրոլետարիատի դիկտատուրայի պայման-
ներում ե՛լ ավելի կատաղի յե դառնում, քան մինչև՝ պրոլետա-
րիատի դիկտատուրան:

«Դասակարգերի վոջնչացումը, —ասում է Լենինը,—յեր-
կարտե, դժվարին, համառ դասակարգային կովի դործ է,
կովի, վորը կապիտալի իշխանութեան տապալումից հետո,
բուրժուական պետութեան կործանումից հետո, պրոլետա-
րիատի դիկտատուրայի հաստատումից հետո չի չ քա-
ն ու մ (ինչպես հին սոցիալիզմի և հին սոցիալ-դեմոկրա-
տիայի դոեհիկներն են յերեակայում), այլ միայն իր ձեերն-
ե փոխում, շատ կողմերով ե՛լ ավելի կատարի դառնալով»¹:
Ահա թե ինչ է ասում Լենինը դասակարգերի վոջնչացման
մասին:

Դասակարգերի վոջնչացում պրոլետարիատի կատաղի դասա-
կարգային կովի միջոցով, —այս է Լենինի Ֆորմուլան:

Դասակարգերի վոջնչացում դասակարգային կովի մարքիս-
ու սոցիալիզմի մեջ կապիտալիստների ներառելու միջոցով, —այս
է ընկ. Բուխարինի Ֆորմուլան:

¹ Լենին, Վոլջույն հունդարական բանվորներին: Յերկեր, հ. XXIV,
էջ 315:

Ի՞նչ ընդհանուր բան կարող է լինել այս յերկու Ֆորմու-
լաների միջև: Պարզ է, վոր նրանց միջև վոջ մի ընդհանուր բան
չկա և չի կարող լինել:

Այսպիսով սոցիալիզմի մեջ կուլակների ներածելու բուխա-
րինյան թեորիան նահանջ է դասակարգային կովի մարքս-լենի-
նյան թեորիայից: Դա կաթեղեր-սոցիալիզմի թեորիային մոտե-
նալ է:

Սրա մեջ է ընկ. Բուխարինի ու նրա բարեկամների բոլոր
սխալների հիմքը:

Կարող են ասել, թե չարժե յերկար ընդարձակաբանել սո-
ցիալիզմի մեջ կուլակների ներածելու բուխարինյան թեորիայի
մասին, վորովհետեւ նա ինքն է խոսում, —է վո՛չ միայն խոսում
է, այլ աղաղակում,—ընկ. Բուխարինի դեմ: Այդ ձեւտ չէ, ըն-
կերեն՝: Քանի դեռ այդ թեորիան ծածկոցի տակ եր, կարելի յեր
նրա վրա ուշադրութեան չդարձնել—քի՛չ հիմարութեաններ կան
արդեօք զանազան ընկերների դրվածքներում. մենք այդպես ել
վարվում եյինք մինչև վերջին ժամանակներս: Բայց վերջերս ի-
րադրութեանը փոքր ինչ փոխվեց: Մանր-բուրժուական տարեր-
քը, վոր ծավալվեց վերջին տարիներում, սկսեց վոգեչնչել այդ
հակամարքսիստական թեորիան՝ տալով նրան ակտուալ բնույթ:
Այժմ արդեն չի կարելի ասել, թե նա ծածկոցի տակ է: Այժմ
նա, ընկ. Բուխարինի այդ տարրինակ թեորիան, հավակնու-
թեան ունի մեր կուսակցութեան մեջ յեղած աջ թեքման դրոշը,
ոպրոտունիզմի դրոշը դառնալու: Ուստի մենք արդեն չենք կա-
րող այդ թեորիայի կողքով անցնել: Ուստի մենք պարտավոր
ենք ջարդուիչուր անել այն վորպես սխալ ու վնասակար թեո-
րիա՝ նրա համար, վորպեսդ մեր կուսակցական ընկերների հա-
մար հեշտացնենք աջ թեքման դեմ պայքարելը:

բ) ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՎԻ ՍՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ընկ. Բուխարինի յերկրորդ սխալը, վոր բղխում է նրա ա-
ռաջին սխալից, անճիշտ, վոջ-մարքսիստական մոտեցումն է դա-
սակարգային կովի սրման հարցին, կապիտալիստական տարրերի
կողմից խորհրդային իշխանութեան սոցիալիստական քաղաքա-
կանութեանը ցույց տրվող դիմադրութեան ուժեղացման հարցին:
Ոոսքն ինչի՞ մասին է այստեղ: Արդեօք այն մասին չէ՞, վոր կա-
պիտալիստական տարրերն ավելի արագ են աճում, քան մեր
տնտեսութեան սոցիալիստական սեկտորը, և վոր, դրա շնորհիվ,

Ինչո՞ւ է բացատրվում այդ սրումը:

Յերկու պատճառով:

Նախ՝ մեր առաջխաղացումով, մեր հարձակումով, տնտեսության սոցիալիստական ձևերի աճումով թե՛ արդյունաբերության մեջ, թե՛ գյուղատնտեսության մեջ, մի աճումով, վորին ուղեկցում է քաղաքի ու գյուղի կապիտալիստների համապատասխան ջոկատների համապատասխան արտադրումը: Դրուժյունն այնպես է, վոր մենք ապրում ենք ըստ Լենինի «ով ում» ֆորմուլայի. արդյոք մենք նրանց, կապիտալիստներին, մեջքը դեմնով կտանք ու, ինչպես Լենինն եր արտահայտվում, վերջին վճռական մարտը կտանք նրանց, թե նրանք մեր մեջքը դեմնով կտան:

Յերկրորդ, նրանով, վոր կապիտալիստական տարրերը չեն ուղում հոփարակամ հեռանալ բեմից. նրանք ղեմադրում են ու ղեմադրելու լեն սոցիալիզմին, վորովհետև տեսնում են, վոր հասնում են իրենց գոյություն վերջին օրերը: Իսկ ղեմադրել նրանք առաջիմ դեռ կարող են, վորովհետև, չնայած նրանց տեսակարար կշիռն անկմանը, նրանք բացարձակ կերպով այնուամենայնիվ աճում են. մանր բուրժուազիան, քաղաքայինն ու գյուղականը, իր միջավայրից ամեն օր, ամեն ժամ, ինչպես Լենինն եր ասում, արտադրում է կապիտալիստներ ու կապիտալիստուկներ, և նրանք, այդ կապիտալիստական տարրերը, ձեռք են առնում բոլոր միջոցները նրա համար, վոր պաշտպանեն իրենց գոյությունը:

Պատմության մեջ դեռևս չեն յեղել այնպիսի դեպքեր, վոր մեռնող դասակարգերը հոփարակամ հեռանան բեմից: Պատմության մեջ դեռևս չեն յեղել այնպիսի դեպքեր, վոր մահացող բուրժուազիան իր գոյությունը պաշտպանելու համար չփորձի իր ուժերի բոլոր մնացորդները: Խորհրդային ստորին ապարատը լավ լինի մեղանում թե վատ, մեր առաջխաղացումը, մեր հարձակումը կրճատելու յե կապիտալիստական տարրերը և արտամղելու նրանց, իսկ նրանք, մեռնող դասակարգերը, ղեմադրելու յեն՝ ինչ ել վոր լինի:

Ահա թե վորն է դասակարգային կռիվ սրման սոցիալական հիմունքը:

Ընկ. Բուխարինի ու նրա բարեկամների սխալն այն է, վոր նրանք կապիտալիստների ղեմադրության աճումը նույնացնում են նրանց տեսակարար կշիռն աճման հետ: Բայց այդ նույնացումն իր վտաքի տակ վոչ մի հող չունի: Հող չունի, վորովհետև յեթե

նրանք, կապիտալիստները, ղեմադրում են, ապա այդ բնավ չի նշանակում, թե նրանք ավելի ուժեղ են դարձել, քան մենք: Միանգամայն դրա հակառակն է: Մահացող դասակարգերը ղեմադրում են վո՛չ թե այն պատճառով, վոր նրանք ավելի ուժեղ են դարձել, քան մենք, այլ այն պատճառով, վոր սոցիալիզմն ավելի արագ է աճում, քան նրանք, և նրանք ավելի թույլ են դառնում, քան մենք: Յեվ հենց այն պատճառով, վոր նրանք ավելի թույլ են դառնում, նրանք զգում են իրենց գոյության վերջին օրերը և հարկադրված են ղեմադրելու բոլոր ուժերով, բոլոր միջոցներով:

Ահա թե վորն է դասակարգային կռիվ սրման ու կապիտալիստների ղեմադրության մեխանիկան տվյալ պատմական մոմենտում:

Վո՞րը պետք է լինի կուսակցության քաղաքականությունն իրերի այսպիսի դրության հանդեպ:

Այդ քաղաքականությունն այն պետք է լինի, վոր զարթեցնենք բանվոր դասակարգին ու գյուղի շահագործիչ մասսաներին, բարձրացնենք նրանց մարտունակությունը և զարդացնենք նրանց մոբիլիզացիոն պատրաստականությունը՝ քաղաքի ու գյուղի կապիտալիստական տարրերի դեմ պայքարելու համար, ղեմադրող դասակարգային թշնամիների դեմ պայքարելու համար: Դասակարգերի կռիվ մարքս-լենինյան թեորիան, ի միջի այլոց, հենց նրանով է լավ, վոր նա հեշտացնում է բանվոր դասակարգի մոբիլիզացիան սրբուհեմարիատի դիկտատուրայի թշնամիների դեմ:

Վո՞րն է սոցիալիզմի մեջ կապիտալիստների ներածելու բուխարինյան թեորիայի ու դասակարգային կռիվ սրման հարցի բուխարինյան ըմբռնման վնասը:

Այն, վոր այդ թեորիան քնեցնում է բանվոր դասակարգին, խաբխում է մեր յերկրի հեղափոխական ուժերի մոբիլիզացիոն պատրաստականությունը, դեմոբիլիզացիայի յե յենթարկում բանվոր դասակարգին ու հեշտացնում է կապիտալիստական տարրերի հարձակումը խորհրդային իշխանության դեմ:

գ) ԳՅՈՒՂԱՑԻՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ընկ. Բուխարինի յերրորդ սխալը վերաբերում է գյուղատնտեսության հարցին: Հայտնի յե, վոր գյուղացիության հարցը մեղանում մեր քաղաքականության կարևորագույն հարցերից մե-

կըն ե: Գյուղացիութիւնը մեր պայմաններում բաղկացած է սոցիալական տարբեր խմբավորումներից, այն է՝ չքավորութիւնից, միջակներից ու կուլակներից: Հասկանալի յե, վոր մեր վերաբերմունքը դեպի այդ խմբավորումները միատեսակ չի կարող լինել: Զբաղմունքից վորպէս բանվոր դասակարգի հեկարան, միջակը վորպէս դաշնակից և կուլակը վորպէս դասակարգային քշնամի,—այս ե մեր վերաբերմունքը դեպի այդ սոցիալական խմբավորումները: Այս ամենը հասկանալի յե և հանրահայտ: Սակայն ընկ. Բուխարինն այս դործի վրա փոքր ինչ այլ կերպ ե նայում: Գյուղացիութիւնը բնութագրելիս նրա մոտ չեքտալորման փաստը դուրս ե ընկնում, ինչ-վոր տեղ անհայտանում ե սոցիալական խմբավորումների առկայութիւնը, և մնում ե լոկ մի դորչ բիծ, վորը դյուղ ե կոչվում: Նրա մոտ կուլակն ել կուլակ չե, միջակն ել միջակ չե, այլ ինչ-վոր համատարած աղքատութիւն ե գյուղում: Նա հենց այդպէս ել սուում եր այստեղ իր ճառի մեջ. մի՞թե մեր կուլակը կարող ե կուլակ կոչվել: Չե՞ վոր դա աղքատ ե,—ասում եր նա: Իսկ մեր միջակը—մի՞թե նա նման ե միջակի—հայտարարում եր այստեղ ընկ. Բուխարինը:—Չե՞ վոր դա մի աղքատ ե, վորը կիսաքաղց ե ապրում: Հասկանալի յե, վոր դյուղացիութիւնն նկատմամբ այսպիսի հայացքն արմատապէս սխալ հայացք ե, վորն անհամատեղելի յե լենինիզմի հետ:

Լենինն ասում եր, վոր դյուղացիութիւնը կապիտալիստական վերջին դասակարգն ե: Ճի՞շտ ե արդոք այս դրույթը: Այո՛, անպայման ճիշտ ե: Ինչո՞ւ յե դյուղացիութիւնը վորակվում վորպէս կապիտալիստական վերջին դասակարգ: Այն պատճառով, վոր հիմնական յերկու դասակարգերից, վորոնցից բաղկացած ե մեր հասարակութիւնը, դյուղացիութիւնն այն դասակարգն ե, վորի տնտեսութիւնը խարսխվում ե մասնավոր սեփականութիւնն ու մանր-ապրանքային արտադրութիւնն վրա: Այն պատճառով, վոր դյուղացիութիւնը, քանի դեռ նա մանր-ապրանքային արտադրութիւն վարող դյուղացիութիւն ե մնում, իր միջից չարունակ ու անընդհատ կապիտալիստներ ե արտադրում և չի կարող չարտադրել: Այս հանգամանքը մեզ համար վճռողական նշանակութիւն ունի բանվոր դասակարգի ու գյուղացիութիւնն դաշինքի պրոբլեմի նկատմամբ մեր ունեցած մարքսիստական վերաբերմունքի հարցում: Այս նշանակում ե, վոր մեզ հարկավոր ե վորչ ամեն մի դաշինք դյուղացիութիւնն հետ, այլ միայն այնպիսի դաշինք, վորը խարսխվում ե դյուղացիութիւնն

կապիտալիստական տարրերի դեմ պայքարելու վրա: Ինչպէս անունում եք, Լենինի թեզիսը դյուղացիութիւնն՝ վորպէս կապիտալիստական վերջին դասակարգի՝ մասին վորչ միայն չի հակասում բանվոր դասակարգի ու դյուղացիութիւնն դաշինքի դադարիստին, այլ, ընդհակառակը, հիմք ե տալիս այդ դաշինքին, վորպէս բանվոր դասակարգի ու դյուղացիութիւնն մի դաշինքի, վորն ուղղված ե մեր տնտեսութիւնն կապիտալիստական տարրերի դեմ: Լենինն այս թեզիսն առաջադրել ե նրա համար, վորպէսզի ցույց տա, վոր բանվոր դասակարգի ու դյուղացիութիւնն դաշինքը կարող ե հաստատուն լինել միայն այն դեպքում, յեթե նա խարսխվում ե հենց այն կապիտալիստական տարրերի դեմ պայքար մղելու վրա, վորոնց դյուղացիութիւնն արտադրում ե իր միջից:

Ընկ. Բուխարինի սխալն այն ե, վոր նա չի ըմբռնում ու չի ընդունում այս պարզ բանը, նա մոռանում ե գյուղի սոցիալական խմբավորումների մասին, նրա տեսադաշտից չքանում են կուլակներն ու չքավորութիւնը և մնում ե միմիայն միապաղպոյ միջակային մասսան: Սա ընկ. Բուխարինի անկասկածելի թեքումն ե դեպի աջ, ի հակադրութիւն «ձախ», տրոցկիստական թեքման, վորը գյուղում չի տեսնում սոցիալական այլ խմբավորումներ, բացի չքավորութիւնից ու կուլակներից, և վորի տեսադաշտից չքանում են միջակները:

Վորն ե տարբերութիւնը տրոցկիզմի ու ընկ. Բուխարինի խմբի միջև դյուղացիութիւնն հետ դաշինք ունենալու հարցում: Այն, վոր տրոցկիզմը դեմ ե արտահայտվում դյուղացիութիւնն միջակային մասսաների հետ հաստատուն դաշինքի քաղաքականութիւնն վարելուն, իսկ բուխարինյան խումբը դյուղացիութիւնն հետ ամեն մի դաշինք ունենալու կողմն ե: Կարիք ել չիտ ապացուցելու, վոր այս յերկու դիրքավորումներն ել սխալ են և նրանք մեկը մյուսին արժեն:

Լենինիզմն անպայման դյուղացիութիւնն հիմնական մասսաների հետ հաստատուն դաշինք ունենալու, միջակների հետ դաշինք ունենալու կողմն ե, բայց վորչ ամեն մի դաշինքի, այլ միջակների հետ այնպիսի դաշինք ունենալու կողմն ե, վորն տալահովում ե բանվոր դասակարգի ղեկավար դերը, ամբապնդում ե պրոլետարիատի գիլոտատուրան ու հեշտացնում ե դասակարգային վճռնացման գործը:

«Բանվոր դասակարգի և դյուղացիութիւնն միջև համահայնութիւնն ասելով,—ասում ե Լենինը,—կարելի յե հաս-

գները: Մենք ենք վորոշում արդյունաբերական ապրանքների գները: Մենք աշխատում ենք կիրառել ինքնարժեքի իջեցման և արդյունաբերական ապրանքների գների իջեցման քաղաքականություն, ձգտելով պահպանել գյուղատնտեսական մթերքների գների կայուն գրուծյունը: Մի՞թե պարզ չէ, վոր շուկայի այսպիսի հատուկ ու սպեցիֆիկ կարգեր կապիտալիստական յերկիրներում քնդհանրապես չեն լինում:

Սրանից հետևում է, վոր քանի դեռ նեպ կա, պետք է պահպանվեն նրա յերկու կողմն էլ. թե՛ առաջին կողմը, վորն ուղղված է դեմ և ռազմական կոմունիզմի ռեժիմի դեմ ու նպատակ ունի առևտրի վորոշ ազատություն ապահովել, թե՛ յերկրորդ կողմը, վորն ուղղված է առևտրի լիակատար ազատության դեմ ու նպատակ ունի ապահովելու պետության կարգավորող դերը շուկայում: Վոչնչացրեք այս կողմերից մեկը, — և դուք նեպ չեք ունենա:

Ընկ. Բուխարինը կարծում է, վոր նեպին կարող է վտանգ սպառնալ միայն «ձախից», այն մարդկանց կողմից, վորոնք ցանկանում են լիկվիդացիայի յենթարկել առևտրի ամեն մի ազատություն: Սա ճիշտ չէ: Սա ամենակոպիտ սխալ է: Մանավանդ վոր այդպիսի վտանգն այժմ ամենից քիչ է իրական, վորովհետև հիմա մեղանում մեր տեղական ու կենտրոնական կազմակերպություններում չկան, կամ համարյա չկան այնպիսի մարդիկ, վորոնք չհասկանային առևտրի վորոշ ազատություն պահպանելու ամբողջ անհրաժեշտությունն ու նպատակահարմարությունը: Շատ ավելի ռեալ է աջից յեկող վտանգը, վտանգն այն մարդկանց կողմից, վորոնք ցանկանում են լիկվիդացիայի յենթարկել պետության կարգավորող դերը շուկայում, վորոնք ցանկանում են «ազատագրել» շուկան և այդպիսով առևտրի լիակատար ազատության դարադրուկ բանալ: Վոչ մի կասկած չի կարող լինել, վոր նեպն աջից վիժեցնելու այս վտանգը շատ ավելի ռեալ է այժմ: Հարկավոր չէ մոռանալ, վոր մանր-բուրժուական տարերքը հենց այս ուղղությամբ է աշխատում, նեպն աջից վիժեցնելու ուղղությունով: Հարկավոր է նմանապես հիշել, վոր կուլակների և ուսնոր տարերքի վայնասունները, վայնասունները սպեկուլանտների ու մեծագործների, վորոնց հաճախ յենթարկվում են մեր ընկերներին չատերը, նեպը հենց այս կողմից են ռաբակոծում: Այն փաստը, վոր ընկ. Բուխարինը չի տեսնում նեպի վիժեցման այս յերկրորդ, իսկապես ռեալ, վտանգը, — այս փաստն անկասկածելի

կերպով խոսում է այն մասին, վոր նա յենթարկվել է մանր-բուրժուական տարերքի ճնշմանը:

Ընկ. Բուխարինն առաջարկում է «նորմալացնել» շուկան ու «մանեվրել» հացի մթերման գներով ըստ շրջանների, այսինքն բարձրացնել հացի գները: Այս ի՞նչ է նշանակում: Այս նշանակում է, վոր նրան չեն բավարարում շուկայի խորհրդային պայմանները, նա ցանկանում է արգելակներով իջեցնել պետության կարգավորող դերը շուկայում և առաջարկում է համաձայնել դիվումներ անելու մանր-բուրժուական տարերքին, վորը վիժեցնում է նեպն աջից:

Մի րոպե յենթադրենք, թե մենք հետևեցինք ընկ. Բուխարինի խորհուրդներին: Դրանից ի՞նչ կստացվի: Մենք հացի գներն, ասենք, բարձրացնում ենք աշնանը, մթերման ժամանակաշրջանի սկզբին: Բայց քանի վոր շուկայում միշտ էլ կան մարդիկ, ամեն տեսակի սպեկուլանտներ ու մեծագործներ, վորոնք հացի համար կարող են յերեք անգամ ավելի վճարել, և քանի վոր մենք չենք կարող սպեկուլանտների հետևից հասնել, վորովհետև նրանք ընդամենը հաղթի մի տասնյակ միլիոն փութ են դնում, իսկ մենք պետք է գնենք հարյուրավոր միլիոն փութեր, — ուստի և հացատերերը, միևնույն է, պետք է պահեն հացը՝ սպասելով գների հետագա բարձրացման: Հետևապես դարձան դեմ, յերեք հենց պետությունը գլխավորապես սկսում է հացի հիմնական կարիք զգալ, մենք պետք է կրկին ավելացնենք հացի գինը: Բայց ի՞նչ է նշանակում հացի գինը դարձանն ավելացնել: Այդ նշանակում է մորթել չբավորությունը և գյուղի սակավոր շերտերին, վորոնք հենց իրենք հարկադրված են դարձանը լրացուցիչ հաց գնելու՝ մասամբ սերմացուի համար, մասամբ ուտելու համար, հենց այն հացը, վոր աշնանը նրանք վաճառել էին ավելի եժան դնով: Արդյոք մենք կկարողանա՞նք այս գործառնությունների հետևանքով վորևէ լուրջ բան ձեռք բերել՝ բավարար քանակով հաց ստանալու իմաստով: Ամենից հավանականն է, վոր չենք կարողանա, վորովհետև միշտ էլ կդառնան սպեկուլանտներ ու մեծագործներ, վորոնք կկարողանան նույն այդ հացի համար դարձյալ կրկնակի ու յեռակի վճարել: Հետևապես, մենք պետք է պատրաստ լինենք հացի գների նոր բարձրացման, դուք ջանալով սպեկուլանտներից ու մեծագործներից դերազանցել:

Բայց սրանից դուրս է գալիս, վոր մեկ անգամ հացի գների բարձրացման ուղին վտար դնելով՝ մենք պետք է այնուհետև ել

ցած գլորվե՞նք, բավարար քանակով հաց ստանալու յերաշխիք չունենալով:

Բայց բանը սրանով չի վերջանում: Նախ՝ հացի մթերման գները բարձրացնելով՝ մենք ստիպված պետք է լինենք հետո հումքի գներն ել բարձրացնել, վորպեսզի գյուղատնտեսության մթերքների գներում վորոշ համեմատականություն պահպանենք: Յերկրորդ՝ հացի մթերման գները բարձրացնելով՝ մենք չենք կարող պահպանել հացի ցածր գինը քաղաքներում, — հետևապես ստիպված կլինենք բարձրացնելու նաև հացի վաճառքի գները: Իսկ վորովհետև մենք բանվորներին չենք կարող նեղացնել ու չպետք է նեղացնենք, — մենք պետք է արագացրած տեմպով բարձրացնենք աշխատավարձը: Բայց սա չի կարող չհասցնել նաև արդյունաբերական ապրանքների գները բարձրացնելուն, վորովհետև հակառակ դեպքում կարող է ստացվել միջոցների հոսեցում (перекатка) քաղաքից գյուղ՝ հակառակ ինդուստրացման շահերի: Դրա հետևանքով մենք ստիպված պետք է լինենք արդյունաբերական ապրանքների ու գյուղատնտեսական մթերքների գները հավասարեցնել վո՛չ թե իջնող կամ գոնե կայունացված գների բաղաձի վրա, այլ ինչպես հացի, այնպես ել արդյունաբերական ապրանքների բարձրացում գների բաղաձի վրա: Այլ կերպ ասած՝ մենք պետք է արդյունաբերական ապրանքների և գյուղատնտեսական մթերքների քանիքացման ընթացք բռնենք: Դժվար չէ հասկանալ, վոր գներով այս կերպ «մանեվրելը» չի կարող չհասցնել գների խորհրդային քաղաքականության լիակատար լիկվիդացիային, չուկայում պետության ունեցած կարգավորող դերը լիկվիդացիային և մանր-բուրժուական տարերքի լիակատար անձալուծմանը: Ո՞ւմ ձեռնտու կլինի այս: Քաղաքի ու գյուղի ունեւոր խավերին միայն, վորովհետև թանկ արդյունաբերական ապրանքներն ու գյուղատնտեսական մթերքները չեն կարող անմատչելի չդառնալ ինչպես բանվոր դասակարգի համար, այնպես ել գյուղի չբավորության ու սակավազոր խավերի համար: Շահում են կուլակներն ու ունեւորները, նեպմաններն ու այլ ունեւոր դասակարգերը:

Այս ել զոգում կլինի, բայց յուրորինակ զոգում, — զոգում գյուղի ու քաղաքի ունեւոր խավերի հետ: Բանվորներն ու գյուղի սակավազոր խավերը լիակատար իրավունք կունենան հարցնելու մեզ՝ մենք ո՞ւմ իշխանությունն ենք, բանվորա-գյուղացիակա՞ն, թե՞ կուլակային-նեպմանական:

Կապերի խզում բանվոր դասակարգի ու գյուղի սակավազոր

խավերի հետ, զոգում գյուղի ու քաղաքի ունեւոր խավերի հետ, — ահա թե ինչի պետք է հասցնեն չուկայի բուխարինյան «նորմալացումը» և հացի գներով «մանեվրելն» ըստ շրջանների:

Պարզ է, վոր կուսակցությունը չի կարող այս կորստաբեր ուղին բռնել:

Թե ինչ աստիճան խճճվել են ընկ. Բուխարինի մոտ նեպի վերաբերյալ բոլոր հասկացողություններն ու ինչքան ամուր ե նա գերի դարձել մանր-բուրժուական տարերքին, — այդ յերևում է, ի միջի այլոց, այն ավելի քան բացասական վերաբերմունքից, վոր նա ցուցաբերում է դեպի քաղաքի ու գյուղի միջև, պետության ու գյուղացիության միջև կատարվող ապրանքաշրջանառության ու գյուղացիության միջև կատարվող ապրանքաշրջանառության նոր ձևերի հարցը: Նա վրդովված է ու աղաղակում է այն թյան նոր ձևերի հարցը: Նա վրդովված է ու աղաղակում է այն քանի դեմ, վոր պետությունը գյուղացիության համար ապրանքների դեմ, վոր պետությունը գյուղացիության համար ապրանքների դեմ, իսկ գյուղացիությունը դառնում է պետության համար հաց մատակարարող: Նա այս բանը համարում է նեպի բոլոր կանոնների խախտում, քիչ է մնում, վոր նեպի վիժեցում համարի: Հարց է ծագում. ինչո՞ւ, ի՞նչ հիման վրա: Ի՞նչ վատ բան կարող է լինել նրանում, վոր պետությունը, պետական արդյունաբերությունը գյուղացիության համար ապրանքներ մատակարարող է, իսկ գյուղացիությունը արդյունաբերության համար, պետության համար հաց մատակարարող: Մարքսիզմի և նեպի մարքսիստական քաղաքականության տեսակետից ի՞նչ վատ բան կարող է լինել նրանում, վոր գյուղացիությունը արդեն պետական արդյունաբերության կարիքների համար բամբակ, ճակնդեղ, վուշ մատակարարողի յե վերածվել, իսկ պետական արդյունաբերությունը — գյուղատնտեսության այդ ճյուղերի համար քաղաքային ապրանքներ, սերմացու և արտադրության գործիքներ մատակարարողի: Կոնտրակտացիայի մեթոդը քաղաքի և գյուղի միջև կատարվող ապրանքաշրջանառության այս նոր ձևերը սահմանելու հիմնական մեթոդն է այստեղ: Բայց մի՞թե կոնտրակտացիայի մեթոդը հակասում է նեպի պահանջներին: Ի՞նչ վատ բան կարող է լինել նրանում, վոր գյուղացիությունը պետության մատակարար է դառնում նաև հացի դեմ, և վո՛չ թե միայն բամբակի, ճակնդեղի, վուշի դեմ՝ չնորհիվ կոնտրակտացիայի նույն այդ մեթոդի: Ինչո՞ւ փոքր պարտիաներով կատարվող առևտուրը, մանր առևտուրը կարող է ապրանքաշրջանառություն կոչվել, իսկ ապրանքի գների ու վորակի վերաբերյալ վաղորդ կազմված պայմանագրերի համեմատ (կոնտրակտացիա) խոշոր պարտիաներով կատարվող առևտուրը չի կարող

ապրանքաշրջանառություն համարվել: Վո՞րտեղից է այս անհեթեթությունը: Մի՞թե դժվար է հասկանալ, վոր քաղաքի ու դուղի միջև կոնտրակտացիա կապելու մեթոդով կատարվող ապրանքաշրջանառության այս նոր մասսայական ձևերը ծագել են հենց նեպի հիման վրա, վոր նրանք մեր կազմակերպությունների խոշորագույն առաջընթաց քայլն են ժողովրդական տնտեսությունից սոցիալիստական ղեկավարությունն ուժեղացնելու իմաստով:

Տարրերնակ չե՞ արդյոք, վոր ընդ. Բուխարինն այս պարզ ու հասկանալի բաներն ըմբռնելը մոռացել է:

Ե) ԻՆԴՈՒՍՏՐԻԱՅԻ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՏԵՄՊԻ ՅԵՎ ԶՈՒՄԱՆ ՆՈՐ ԶԵՎԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Վերջապես, ինդուստրիայի զարգացման տեմպի է քաղաքի ու դուղի միջև յեղած զոդման նոր ձևերի հարցը: Այս հարցը մեր տարածաշրջանների ամենակարևոր հարցերից մեկն է: Այս հարցի կարևորությունն այն է, վոր նրա մեջ են կենտրոնացած կուսակցության տնտեսական քաղաքականությունից հարցերի վերաբերյալ մեր պրակտիկ տարածաշրջանների բոլոր թեկերը:

Ի՞նչ բան են զոդման նոր ձևերը, մեր տնտեսական քաղաքականությունից տեսակետից այդ ի՞նչ է նշանակում:

Ամենից առաջ այդ նշանակում է, վոր բացի քաղաքի ու դուղի միջև յեղած զոդման հին ձևերից, յերբ արդյունաբերությունը բավարարում էր դուղացու գլխավորապես անձնական պահանջ-մուծքները (չիթ, վոտնաման, առհասարակ մանուֆակտուրա և այլն), մեզ հարկավոր են զոդման նաև նոր ձևեր, յերբ արդյունաբերությունը բավարարելու յե դուղացիական տնտեսությունից արտադրական կարիքները (դուղատնտեսական մեքենաներ, տրակտորներ, լավացրած սերմացու, պարարտանյութ և այլն): Յեթե մենք առաջներում բավարարում էինք դուղացու գլխավորապես անձնական պահանջմուծքները, քիչ շոշափելով նրա տնտեսությունից արտադրական կարիքները, ապա այժմ, չարժեքակելով բավարարել դուղացու անձնական պահանջմուծքները, մենք պետք է ամբողջ թափով ուժ տանք դուղացիական մեքենաներ, տրակտորներ, պարարտանյութեր և այլն մատակարարելուն, վորոնք ուղղակի կապ ունեն դուղատնտեսական արտադրությունը նոր տեխնիկական բաղադրով վերակառուցելու հետ: Քանի դեռ խոսքը վերաբերում էր դուղատնտեսությունից վերականգնմանը և

դուղացիների կողմից նախկին կալվածատիրական ու կուլակային հողերը յուրացնելուն, մենք կարող էինք բավականապես զոդման հին ձևերով: Բայց այժմ, յերբ խոսքը վերաբերում է դուղատնտեսությունից վերակառուցմանը, այդ արդեն բավական չէ: Այժմ հարկավոր է առաջ գնալ՝ ոգնելով դուղացուն վերակառուցելու դուղատնտեսական արտադրությունը նոր տեխնիկայի ու կոլեկտիվ աշխատանքի բաղադրով:

Յերկրորդ, այդ նշանակում է, վոր մեր արդյունաբերությունից վերադրման հետ մեկտեղ մենք պետք է սկսենք լրջորեն վերադինել նաև դուղատնտեսությունը: Մենք վերադինում ենք և մասամբ արդեն վերադինել ենք մեր արդյունաբերությունը, նրա տակ տեխնիկական նոր բաղադրով, նրան նոր բարելավված մեքենաներ, նոր բարելավված կադրեր մատակարարելով: Մենք նոր գործարաններ ու ֆաբրիկաներ ենք կառուցում, մենք վերակառուցում ու ընդարձակում ենք հները, մենք զարգացնում ենք մետաղագործությունը, քիմիան, մեքենաշինությունը: Այս հիմքի վրա աճում են քաղաքներ, բազմանում են նոր արդյունաբերական կետեր, ընդլայնվում են հները: Այս բաղադրով աճում է պարենային մթերքների պահանջարկը, արդյունաբերության համար հարկավոր հումքի պահանջարկը: Իսկ դուղատնտեսությունը մնում է իր հին գործիքներով, հողի մշակությունից հին, պայմենական մեթոդներով, հին, պրիմիտիվ, այժմ արդեն անպետք կամ համարյա անպետք տեխնիկայով, տնտեսավարման ու աշխատանքի հին մանր-դուղացիական անհատական ձևերով: Ի՞նչ արժե, որինակ, այն փաստը, վոր մինչև հեղափոխությունը մեզանում կար մոտ 16 միլիոն ծուխ, իսկ այժմ կա 25 միլիոնից վոչ-պակաս: Ի՞նչ է ասում այս ամենը, յեթե վոչ այն, վոր դուղատնտեսությունը գնալով ավելի ցիրուցան, մասնատված (раздроблен-ный) բնույթ է ստանում: Իսկ ցիրուցան մանր տնտեսությունների բնորոշ դիժն այն է, վոր նրանք անզոր են պատշաճ չափով ոգտագործելու տեխնիկան, մեքենաները, տրակտորները, ագրո-նոմիական գիտությունից տվյալները, վոր նրանք սակավ-ապրանքային տնտեսություններ են: Այստեղից՝ դուղատնտեսական մթերքների ապրանքային յեղունքի պակասը: Այստեղից՝ քաղաքի ու դուղի միջև, արդյունաբերության ու դուղատնտեսության միջև խզում առաջանալու վտանգը: Այստեղից՝ դուղատնտեսությունը թափ հաղորդելու, նրան մեր ինդուստրիայի զարգացման տեմպին հասցնելու անհրաժեշտությունը: Յե՛վ ահա, վորպեսպի այդ խզման վտանգը չլինի, հարկավոր է սկսել լրջորեն վերադինել

գյուղատնտեսությունը նոր տեխնիկայի բաշխի վրա: Իսկ նրան վերագրենք համար հարկավոր և մասնատված գյուղացիական տնտեսություններն աստիճանաբար միավորել խոշոր տնտեսությունների մեջ, կոլեկտիվների մեջ, հարկավոր և գյուղատնտեսությունը կառուցել կոլեկտիվ աշխատանքի բաշխի վրա, հարկավոր և խոշորացնել կոլեկտիվները, հարկավոր և զարգացնել հին և նոր խորհրդային տնտեսությունները, հարկավոր և կոնտրակտացիայի մասսայական ձևերը սիստեմատիկաբար կիրառել գյուղատնտեսության բոլոր հիմնական ճյուղերի նկատմամբ, հարկավոր և զարգացնել մեքենա-տրակտորային կայանների սիստեմը, վո-րոնք ոգնում են գյուղացիությանը յուրացնելու նոր տեխնիկան և կոլեկտիվացնելու աշխատանքը, — մի խոսքով, հարկավոր և գյուղացիական մասն տնտեսություններն աստիճանաբար փոխադրել խոշոր կոլեկտիվ արտադրության բաշխի վրա, վորովհետև միայն հանրային տիպի խոշոր արտադրությունն է ընդունակ ամբողջ թափով ոգտադրվելու գիտության ու նոր տեխնիկայի տվյալները և յոթ-միլիոնանոց քայլերով առաջ շարժելու մեր գյուղատնտեսության զարգացումը:

Այդ չի նշանակում, իհարկե, վոր մենք պետք է յերեսի վրա թողնենք անհատական չքավոր-միջակային գյուղացիական տնտեսությունը: Վո՛չ, չի նշանակում: Արդյունաբերությանը պարեն ու հումք մատակարարելու գործում անհատական չքավոր-միջակային տնտեսությունը գերակշռող դեր է խաղում ու դեռ խաղալու է ամենամոտիկ ապագայում: Հենց այս պատճառով անհրաժեշտ է աջակցել անհատական չքավոր-միջակային տնտեսությանը: Բայց այս նշանակում է, վոր միմիայն անհատական գյուղացիական տնտեսությունն արդեն բավական չէ: Այս են ասում մեր հացամթերման դժվարությունները: Այդ պատճառով չքավոր-միջակային անհատական տնտեսությունների զարգացումը հարկավոր է լրացնել՝ տնտեսության կոլեկտիվ ձևերն ու խորհրդային տնտեսություններն ամեն կերպ զարգացնելով: Այս պատճառով հարկավոր է կամուրջ կապել անհատական չքավոր-միջակային տնտեսության և տնտեսության կոլեկտիվ հանրային ձևերի միջև՝ մասսայական կոնտրակտացիայի ձևով, մեքենա-տրակտորային կայանների ձևով, կոոպերատիվ հասարակայնությունը բոլոր միջոցներով զարգացնելու ձևով, վորպեսզի հեշտացնենք գյուղացիների համար իրենց մանր-անհատական տնտեսությունը կոլեկտիվ աշխատանքի ուղիների վրա փոխադրելը: Առանց այս պայմանների՝ անհնարին է գյուղատնտեսության լուրջ զարգացումը: Առանց

այս պայմանների՝ անհնարին է հատիկային պրոբլեմի լուծումը: Առանց այս պայմանների՝ անհնարին է գյուղացիության սակավավոր խավերի ազատումը չքավորությունից, թշվառությունից: Վերջապես, այս նշանակում է, վոր հարկավոր է ամեն կերպ զարգացնել մեր ինդուստրիան, վորպես գյուղատնտեսական արտադրությունը սնելու հիմնական աղբյուր, նրա վերակառուցման գծով, հարկավոր է զարգացնել մետաղադրժությունը, լիմիան, զծով, հարկավոր է զարգացնել մետաղադրժությունը, լիմիան, մեքենաշինությունը, հարկավոր է կառուցել տրակտորի գործարաններ, գյուղատնտեսական մեքենաների գործարաններ և այլն: Երաններ, գյուղատնտեսական մեքենաների գործարաններ և այլն: Կարիք չկա ապացուցելու, վոր անհնարին է զարգացնել կոլտնտեսությունները, անհնարին է զարգացնել մեքենա-տրակտորային սովորյալները, անհնարին է զարգացնել մեքենա-տրակտորային կայանները, յեթե մասսայական կոնտրակտացիայի միջոցով գյուղացիության հիմնական մասաներին տնտեսավարման կոլեկտիվ ձևերին չմոտեցնենք, յեթե գյուղատնտեսությանը չմատակարարենք բավարար քանակությամբ տրակտորներ, գյուղատնտեսական մեքենաներ և այլն: Բայց գյուղին մեքենաներ ու տրակտորներ մատակարարել անհնարին է, յեթե մեր ինդուստրիան ու ժողովրդած տեսլի չզարգացնենք: Այստեղից՝ մեր ինդուստրիայի զարգացման արագ տեմպը՝ վորպես գյուղատնտեսությունը կոլեկտիվիզմի բաղաձիգ վրա վերակառուցելու բանալի:

Սրանք են զոդման նոր ձևերի իմաստն ու նշանակությունը: Ընկ. Բուխարինի խոսքը հարկադրված է բանավոր կերպով ընդունելու զոդման նոր ձևերի անհրաժեշտությունը: Բայց այդ լուրջ բանավոր ընդունումն է, վոր արված է այն հաշիվով, վորպեսզի զոդման նոր ձևերի բանավոր ընդունման դրոշի տակ անցկացնի ինչ-վոր ուղղակի հակադիր մի բան: Իրոք ընկ. Բուխարինը զոդման նոր ձևերին դեմ է կանգնած: Ընկ. Բուխարինի մոտ յեղակես հանդիսանում է վո՛չ թե ինդուստրիայի՝ վորպես գյուղատնտեսական արտադրության վերակառուցման լծակի՝ զարգացման արագ տեմպը, այլ անհատական գյուղացիական տնտեսության զարգացումը: Նրա մոտ առաջին պլանի վրա յեն չուկայի «նորմալացումը» և դների ազատ խաղի թուլացումը գյուղատնտեսական մթերքների չուկայում, ըստ ելույթյան՝ առևտրի լիակատար ազատության թուլացումը: Այստեղից՝ նրա թերահավատ վերաբերմունքը դեպի կոլտնտեսությունները, վոր արտահայտվեց Կի-ի հուլիսյան պլենումում նրա արտասանած ճառում ու Կի-ի հուլիսյան պլենումի նախորդի նրա թեզիսներում: Այստեղից՝ նրա բացասական վերաբերմունքը հացի մթերման ժամանակ կուլակի դեմ ուղղված արտակարգ միջոցառումների բոլոր և

ամեն տեսակի ձևերի նկատմամբ: Հայտնի չէ, վոր ընկ. Բուխարինն արտակարգ միջոցառումներից այնպես է փախչում, ինչպես սատանան խնկից: Հայտնի չէ, վոր ընկ. Բուխարինը դեռևս չի կարողանում հասկանալ, վոր այժմյան պայմաններում կուլակը հոգարակամ, ինքնահոսի կարգով բավարար քանակով հաց չի հանձնի: Սա այժմ ավագուցված է մեր միջերման աշխատանքի յերկամյա փորձով:

Լավ, իսկ ի՞նչպես անենք, յեթե ավրանքային հացն այնուամենայնիվ չբավականանա: Բուխարինը սրան պատասխանում է. արտակարգ միջոցառումներով մի՛ անհանդստացնեք կուլակին ու արտասահմանից հաց ներմուծեցեք: Նա դեռևս մոտ անցյալում առաջարկում էր արտասահմանից ներմուծել մի 50 միլիոն փութ, այսինքն վալյուտայով մի 100 միլիոն ուրբու հաց: Իսկ յեթե վալյուտան հարկավոր է նրա համար, վոր ինդուստրիայի համար սարքավորում ներմուծենք: Բուխարինը սրան պատասխանում է. նախապատվություն պետք է տալ արտասահմանից հաց ներմուծելուն, ակներևաբար հետին պլանի վրա թողնելով արդյունաբերության համար սարքավորում ներմուծելը:

Այսպիսով դուրս է դալիս, վոր հատիկի պրոբլեմի լուծման և գյուղատնտեսության վերակառուցման հիմք է հանդիսանում վո՛չ թե ինդուստրիայի զարգացման արագ տեմպը, այլ ազատ չուկայի ու նրանում գների ազատ խաղի բաղայի վրա անհատական գյուղացիական տնտեսությունը զարգացնելը՝ դրա մեջ ներառած նաև կուլակային տնտեսությունը:

Այսպիսով մենք գործ ունենք տնտեսական քաղաքականության յերկու տարբեր պլանների հետ:

Կուսակցության պլանը.

1. Մենք վերադինում ենք (վերակառուցումը) արդյունաբերությունը:

2. Մենք սկսում ենք լրջորեն վերալինել գյուղատնտեսությունը (վերակառուցումը):

3. Դրա համար հարկավոր է ընդլայնել կոլտնտեսություններին ու խորհանտեսություններին կառուցումը, մասսայորեն կիրառել կոնտրակտացիան ու մեքենա-տրակտորային կայանները, վորպես ինդուստրիայի ու գյուղատնտեսության միջև արտադրական գոդում հաստատելու միջոց:

4. Ինչ վերաբերում է հացամթերման դժվարություններին տվյալ մոմենտում, ապա անհրաժեշտ է ընդունել միջակ-չքավորական մասսաների հասարակական աջակցությամբ ամրապնդված

ժամանակավոր արտակարգ միջոցառումների թույլատրելիությունը վորպես կուլակության դիմադրությունը կոտրելու և նրանից հացի ավելցուկներն առավելագույն չափով վերցնելու միջոցներից մեկը, ավելցուկներ, վորոնք անհրաժեշտ են նրա համար, վոր յուր գնանք առանց հաց ներմուծելու ու վալյուտան պահպանենք ինդուստրիայի զարգացման համար:

5. Անհատական չքավոր-միջակային տնտեսությունը դերակշռող դեր է խաղում և դեռևս խաղալու չէ յերկրին պարեն ու հումք մատակարարելու գործում, բայց միմիայն այն արդեն բավական չէ, — այս պատճառով անհատական չքավոր-միջակային տնտեսության զարգացումը հարկավոր է լրացնել կոլտնտեսությունների ու խորհանտեսությունների զարգացմամբ, մասսայական կոնտրակտացիայով, մեքենատրակտորային կայանների ու ժեղացրած զարգացմամբ նրա համար, վոր հեշտացնենք կապիտալիստական տարրերի արտադրումը գյուղատնտեսությունից և անհատական գյուղացիական տնտեսությունների աստիճանական փոխադրումը խոշոր կոլեկտիվ տնտեսությունների ռեյսերի վրա, կոլեկտիվ աշխատանքի ռեյսերի վրա:

6. Բայց այս ամենը ձեռք բերելու համար անհրաժեշտ է ամենից առաջ ուժեղացնել ինդուստրիայի, մետաղի, քիմիայի, մեքենաշինության, տրակտորային գործարանների, գյուղատնտեսական մեքենաների գործարանների և այլնի զարգացումը: Առանց դրան անհնարին է լուծել հատկապես պրոբլեմն ու գյուղատնտեսության վերակառուցումը:

Հետևություն.— գյուղատնտեսության վերակառուցման քանակի մեր ինդուստրիայի զարգացման արագ տեմպն է:

Ընկ. Բուխարինի պլանը.

1. Շուկայի «նորմալացում», գների ազատ խաղի թույլատրում չուկայում ու հացի գների բարձրացում, առանց կանդաունելու այն բանի առաջ, վոր դա կարող է տանել դեպի արդյունաբերական ապրանքների, հումքի, հացի թանկացում:

2. Գյուղացիական անհատական տնտեսության զարգացումն ամեն կերպ՝ վորոչ չափով իջեցնելով կոլտնտեսությունների ու խորհանտեսությունների զարգացման տեմպը (ընկ. Բուխարինի հուլիսյան թեղիսները, Բուխարինի ձառը հուլիսյան պլենումում):

3. Մթերումներ ինքնահոսի միջոցով, վորոնք միշտ ու բոլոր տեսակի պայմաններում բացառում են կուլակության դեմ արտակարգ միջոցառումների նույնչափ մասնակի կիրառումը, յեթե

այդ միջոցառումները մինչև անգամ պաշտպանութիւն են դառնում միջակ-չքաղաքական մասսայի կողմից:

4. Հացը չբավականացնելու դեպքում—մոտ 100 միլիոն ռուբլու հացի ներմուծում:

5. Իսկ յետ վալյուտան չբավականացնելի այն բանին, վորպեսզի ծածկենք թե՛ հացի ներմուծումը, թե՛ արդէյո՞ւնաբերութեան համար սարքավորման ներմուծումը, ապա հարկավոր է կրճատել սարքավորման ներմուծումը, ուրեմն նաև մեր ինդուստրիայի զարգացման տեմպը,—այլապես մեզանում կլինի դյուրաբերութեան զարգացում կանգնած տեղում» («ТОПТАНИЕ НА месте»), կամ հենց «ուղղակի գլորում դեպի ցած»¹:

Հետևութիւն. — գյուղատնտեսութեան վերականգնման բաժնի անհատական գյուղացիական տնտեսութեան զարգացումն է:

Ահա թե բանն ի՞նչ կերպարանք է ընդունում, ընկերներ:

Ընկ. Բուխարինի պլանն ինդուստրիայի զարգացման տեմպի իջեցման ու զոգման նոր ձևերի խարխիւման պլանն է:

Սրանք են մեր տարածաշրջանները, խորհրդային կոլտնտեսութիւնների և այլնի զարգացման գործում:

Կան մարդիկ, վորոնք պնդում են, թե կուսակցութիւնը դոնէ մի-յերկու տարով ուշացել է այս գործում: Սա ճիշտ է, ընկերներ: Սա միանգամայն սխալ է: Այսպես կարող են խոսել միայն «ձախ» աղմկարարները, վորոնք պատկերացում չունեն ՍՍՀՄ-ի եկոնոմիկայի մասին: Ի՞նչ է նշանակում ուշանալ այս գործում: Յետեւ խոսքն այն մասին է, վորպեսզի նախատեսենք կոլտնտեսութիւնների ու խորհրդային կոլտնտեսութիւնների անհրաժեշտութիւնը, ապա այդ գործը մենք սկսել ենք դեռևս Հոկտեմբերյան հեղաշրջման ժամանակ: Վոր կուսակցութիւնը նախատեսել էր կոլտնտեսութիւնների ու խորհրդային կոլտնտեսութիւնների անհրաժեշտութիւնը դեռևս այն ժամանակ, Հոկտեմբերյան հեղաշրջութեան ժամանակաշրջանում,—այդ մասին վոչ մի կասկած չի կաման ժամանակաշրջանում,—այդ մասին վոչ մի կասկած չի կարող լինել: Վերջապես, կարելի չէ վերցնել մեր ծրագիրը, վոր ընդունվել է կուսակցութեան VIII համագումարում (1919 թ. ընդունվել է կուսակցութեան VIII համագումարում (1919 թ. մարտ): Կոլտնտեսութիւնների ու խորհրդային կոլտնտեսութիւնների անհրաժեշտութիւնն այնտեղ հաշվի չէ առնված ամենայն պարզութեամբ: Բայց կոլտնտեսութիւնների ու խորհրդային կոլտնտեսութիւնների

ներքի անհրաժեշտութեան միմիայն նախատեսումը մեր կուսակցութեան ղեկավար վերնախափի կողմից բավական է այն բանի համար, վորպեսզի կենսագործենք ու կազմակերպենք մասսայական շարժում հոգուտ կոլտնտեսութիւնների ու խորհրդային կոլտնտեսութիւնների: Հետևապես խոսքը վերաբերում է վո՛չ թե նախա-թիւնների: Բայց այդպիսի պլանի իրականացման պլանն իրականացման: Բայց այդպիսի պլանի իրականացման համար մի ամբողջ շարք պայմաններ են պահանջվում, վոր մենք մինչև այժմ չունենինք և վորոնք միայն վերջին ժամանակները յերևան յեկան: Ահա թե բանն ինչո՞ւն է, ընկերներ:

Վորպեսզի իրագործենք կոլտնտեսութիւնների ու խորհրդային կոլտնտեսութիւնների համար մասսայական շարժում առաջ բերելու պլանը, դրա համար անհրաժեշտ է ամենից առաջ, վոր այս գործում կուսակցական վերնախափն աջակցի ամենից առաջ կուսակցութիւնը մասսայաբար: Իսկ մեզանում, ինչպես հայտնի է, կուսակցութիւնը միլիոնանոց կուսակցութիւնն է: Հետևա-յե, կուսակցութիւնը միլիոնանոց կուսակցութիւնն է: Հետևա-յե, հարկավոր էր լայն կուսակցական մասսաներին համոզել, վոր ճիշտ է ղեկավար վերնախափի քաղաքականութիւնը: Այս՝ առաջին:

Այնուհետև, դրա համար անհրաժեշտ է, վոր դյուրացիւթեան ընդերքում ստեղծվի մասսայական շարժում հոգուտ կոլտնտեսութիւնների, վորպեսզի դյուրացիւթեան վո՛չ թե վա-րենա կոլտնտեսութիւններից, այլ ինքը մտնի կոլտնտեսութիւնները՝ վորձով համոզվելով, վոր կոլտնտեսութիւններն ա-ռաջիկայում ունեն անհատական տնտեսութեան հանդեպ: Իսկ սա լուրջ գործ է, վորը վորոշ ժամանակ է պահանջում: Այս՝ յերկրորդ:

Այնուհետև, սրա համար անհրաժեշտ է, վոր պետութիւնն ունենա նյութական միջոցներ, վորոնք անհրաժեշտ են շարժումը ֆինանսավորելու համար, կոլտնտեսութիւններն ու խորհրդային կոլտնտեսութիւնները ֆինանսավորելու համար: Իսկ այս գործի համար, թանկագին ընկերներ, հարկավոր են հարյուրավոր ու հարյու-րավոր միլիոններ: Այս՝ յերրորդ:

Վերջապես, սրա համար անհրաժեշտ է, վոր ինդուստրիան քիչ թե շատ բավարար չափով զարգացած լինի, վորն անհրա-ժեշտ է դյուրաշրջանութեան մեքենաներ, տրակտորներ, պա-րարտանյութեր և այլն մատակարարելու համար: Այս՝ չորրորդ:

Կարելի՞ չէ արդէյո՞ւն պնդել, թե մեզանում մի-յերկու կամ

1 Ն. Բուխարին, Տնտեսագետի նոթեր:

յերեք տարի սրանից առաջ այս բոլոր պայմաններն արդեն կային: Վո՛չ, այդ չի կարելի պնդել:

Զի կարելի մոռանալ, վոր մենք կառավարող և վոչ քե՛ս պոզիցիոն կուսակցութիւն ենք ներկայացնում: Ուղղիցիոն կուսակցութիւնը կարող է լողունդներ տալ,—յես խոսում եմ շարժման արմատական գործնական լողունդների մասին, — այն հաշիւով, վոր նա գերանք իրականացնի իր՝ իշխանութեան դուռն անցնելու հետո: Վոչ վոք չի կարող ուղղիցիոն կուսակցութեանը մեղադրել այն բանում, վոր նա իր արմատական լողունդներն անհապաղ չի իրականացնում, վորովհետեւ բոլորն ել հասկանում են, վոր զեկի մոտ կանգնած է վոչ թե՛ նա, ուղղիցիոն կուսակցութիւնը, այլ ուրիշ կուսակցութիւններ: Միանգամայն այլ է կառավարող կուսակցութեան բանը,—վորպիսին մեր բոլշևիկյան կուսակցութիւնն է: Այդպիսի կուսակցութեան լողունդները վո՛չ թե հասարակ (ազիտացիոն) լողունդներ են, այլ մի շատ ավելի մեծ բան, վորովհետեւ նրանք ունեն գործնական վնդի ուժ, որեւէ ի ուժ, վոր հարկավոր է հենց այժմ կիրառել: Մեր կուսակցութիւնը չի կարող գործնական լողունդ տալ ու հետո հետաձգել նրա կենսագործումը: Դա մասսաներին խաբել կլինէր: Լողունդ տալու, մանավանդ այնպիսի լուրջ լողունդ տալու համար, ինչպիսին դյուղացիութեան միլիոնավոր մասսաներին կուլեկտիվիզմի ուխտերի վրա փոխադրելն է, հարկավոր է ունենալ նրանց ուղղակի իրականացման պայմաններ, հարկավոր է, վերջապես, ստեղծել, կազմակերպել այդ պայմանները: Ահա թե ինչու մեզ համար բավական չեն կոլտնտեսութիւնների ու խորհտնտեսութիւնների անհրաժեշտութեան սոսկ նախատեսումը կուսակցական վերնախափի կողմից: Ահա թե ինչու մեզ հարկավոր են պայմաններ, վորոնք անհրաժեշտ են, վորպեսզի իրականացնենք, կենսագործենք մեր լողունդները:

Արդյոք մեր կուսակցութիւնը մասսայաբար պատրաստ եր կոլտնտեսութիւններն ու խորհտնտեսութիւններն ամեն կերպ զարգացնելու, ասենք, մի-յերկու կամ յերեք տարի առաջ: Վո՛չ, նա դեռևս դրան պատրաստ չէր: Կուսակցական մասսաներում լուրջ շրջադարձը դեպի զոգման նոր ձևերի կողմն սկսվեց միայն հացամթերումների առաջին լուրջ դժվարութիւններից: Այդ դժվարութիւնները հարկավոր յեղան այն բանի համար, վոր կուսակցութիւնը մասսայաբար զգա զոգման նոր ձևերի, և, ամենից առաջ, կոլտնտեսութիւնների ու խորհտնտեսութիւնների արա-

դացման ամբողջ անհրաժեշտութիւնը և վճարար աջակցի այդ գործում իր կենսական: Ահա ձեզ մի պայման, վոր առաջ մենք չունենինք, և վորն այժմ առկա յէ:

Արդյոք մի-յերկու կամ յերեք տարի սրանից առաջ մեղանում կա՞ր դյուղացիութեան միլիոնավոր մասսաների լուրջ շարժում կոլտնտեսութիւնների կամ խորհտնտեսութիւնների ուղիւն: Վո՛չ, չկար: Ամեն մեկին հայտնի յէ, վոր յերկու կամ յերեք տարի առաջ դյուղացիութիւնը թշնամաբար եր վերաբերվում խորհտնտեսութիւններին, իսկ կոլտնտեսութիւնները նա վատաբանտնտեսութիւններին, իսկ կոլտնտեսութիւնները նա վատաբանտնտեսութիւններին, իսկ կոլտնտեսութիւնները նա վատաբանտնտեսութիւններին: Իսկ ա՞յնում եր վորպես վոչ մի բանի պետք չեկող «կոմունիստ»: Իսկ ա՞յնում է: Այժմ բանն ուրիշ է: Այժմ մեղանում արդեն կան դյուղացիութեան ամբողջ խավեր, վորոնք խորհտնտեսութիւնների ու կոլտնտեսութիւնների վրա նայում են վորպես դյուղացիական տնտեսութեանը սերմացուով, ազնվացրած անասուններով, մեքենաներով, տրակտորներով ոգնելու աղբյուրի վրա: Այժմ վորքան կարող ես մեքենաներ ու տրակտորներ տուր միայն, կոլտնտեսութիւնների գործն ուժեղացրած տեմպով առաջ կդնա:

Վո՞րտեղից ծագեց այդ բեկումը դյուղացիութեան վորոշ, բավական նշանակալի խավերի մեջ: Ի՞նչն եր նպաստում դրան: Ամենից առաջ կոոպերացիայի և կոոպերատիվ հասարակայնութեան դարգացումը: Կասկած չի կարող լինել, վոր առանց կոոպերացիայի, մանավանդ դյուղացիների մեջ կոլտնտեսութիւնների ուղիւն հոգեբանական բազա ստեղծած դյուղատնտեսական կոոպերացիայի հզոր զարգացման՝ մեղանում չէր կարող լինել այն ձգտումը դեպի կոլտնտեսութիւնները, վոր ցուցաբերում են այժմ դյուղացիութեան ամբողջ խավեր: Այստեղ մեծ դեր խաղաց նաեւ լավ կազմակերպված կոլտնտեսութիւնների առկայութիւնը, վորոնք դյուղացիներին լավ որինակներ տվին այն բանի, թե ինչպիսի կարելի յէ բարելավել դյուղատնտեսութիւնը՝ մանր-դյուղացիական տնտեսութիւնները խոշոր, կուլեկտիվ տնտեսութիւնների մեջ միախառնելով: Այստեղ իր դերը խաղաց նաեւ բարեկարգների մեջ միախառնելով՝ առկայութիւնը, վորոնք ոգնում էին խորհտնտեսութիւնների տնտեսութեան բարելավման գործում: Ել յես չեմ դյուղացիներին տնտեսութեան բարելավման գործում: Ել յես չեմ խոսում մյուս փաստերի մասին, վորոնք ձեզ բոլորիդ լավ հայտնի յեն: Ահալասիկ ձեզ ելի մի պայման, վոր մենք առաջ չունենինք և վորը մենք այժմ ունենք:

Այնուհետեւ, կարելի՞ յէ արդյոք պնդել, թե մի-յերկու կամ յերեք տարի առաջ մենք հնարավորութիւն ունենինք լրջորեն

Ֆինանսավորելու կոլտնտեսություններին ու խորհանտեսություններին՝ այդ գործի համար բաց թողնելով հարյուրավոր միլիոն ուլրլիններ։ Վո՛չ, չի կարելի պնդել։ Դուք լավ գիտեք, վոր մեղանում միջոցներ պահասում էին նույնիսկ արդյունաբերության այն նվազագույնի զարգացման համար, առանց վորի ընդհանրապես հնարավոր չէ վոչ մի ինդուստրացում, եւ չեմ խոսում գյուղատնտեսության վերակառուցման մասին։ Կարո՞ղ եյինք արդյոք մենք այդ միջոցները վերցնել արդյունաբերությունից, վորը յերկրի ինդուստրացման բաղան է, ու դրանք հանձնել կոլտնտեսություններին և խորհանտեսություններին։ Պարզ է, վոր չեյինք կարող։ Լավ, իսկ ա՞յժմ։ Այժմ մենք միջոցներ ունենք կոլտնտեսությունների ու խորհանտեսությունների զարգացման համար։

Վերջապես, կարելի՞ յէ արդյոք պնդել, թէ մի-յերկու կամ յերեք տարի առաջ ինդուստրիայի մեջ մենք բավարար բազա արդեն ունեյինք՝ գյուղատնտեսությանն ուժեղացրած թափով մեքենաներ, տրակտորներ և այլն մատակարարելու համար։ Վո՛չ, այդ չի կարելի պնդել։ Այն ժամանակ խնդիրն այն էր, վոր ստեղծենք նվազագույն ինդուստրիալ բազա՝ գյուղատնտեսությանն ապագայում մեքենաներ ու տրակտորներ մատակարարելու համար։ Մեղանում այն ժամանակ հենց այդ բազայի ստեղծման վրա եւ ծախսվեցին մեր Ֆինանսական սուղ միջոցները։ Լավ, իսկ ա՞յժմ։ Այժմ մենք ունենք այդ ինդուստրիալ բազան գյուղատնտեսության համար։ Համենայն դեպս այն, հենց այդ բազան, մեղանում ստեղծվում է արագացրած տեմպով։

Դուրս է գալիս, վոր կոլտնտեսությունների ու խորհանտեսությունների մասսայական զարգացման համար անհրաժեշտ պայմանները մեղանում միայն վերջին ժամանակներն ստեղծվեցին։

Ահա թէ բանն ինչ դրության մեջ է, ընկերներ՝

Ահա թէ ինչու չի կարելի ասել, թէ զոգման նոր ձևեր զարգացնելու գործում մենք ուշացել ենք։

գ) ԸՆԿ. ԲՈՒՆԱՐԻՆԸ ՎՈՐՊԵՍ ԹԵՈՐԵՏԻԿ

Հիմնականում սրանք են աջ ուղղիցիայի թեորետիկները—ընկ. Բուխարինի—գլխավոր սխալները մեր քաղաքականության հիմնական հարցերում։

Ասում են, թէ ընկ. Բուխարինը մեր կուսակցության թեո-

րետիկն է։ Նա, իհարկե, թեորետիկ է, ու փոքր թեորետիկ չէ։ Բայց բանն այն է, վոր թեորիայի վերաբերյալ նրա մոտ վսչ ամեն ինչ բարեհաջող վիճակում է։ Այս յերևում է թեկուզ հենց այն բանից, վոր կուսակցական քաղաքականության հարցերում նա սխալների մի ամբողջ կույտ է դիզել,— սխալներ, վոր յես հենց նոր ընտրուեցի։ Չի կարող պատահել, վոր այդ սխալները, —սխալներ Կոմինտերնի դժով, սխալներ դասակարգային կռվի հարցերի վերաբերյալ, դասակարգային կռվի սրման, գյուղացիության, նեպի, զոգման նոր ձևերի վերաբերյալ սխալները,— չի կարող պատահել, վոր բոլոր այս սխալները նրա մոտ պատահաբար յերևան յեկած լինեն։ Վո՛չ, այդ սխալները պատահական չեն։ Նրանք, ընկ. Բուխարինի այդ սխալները, առաջացել են նրա անճիշտ դիրքավորումից, նրա թեորիական թերություններից։ Այո՛, ընկ. Բուխարինը թեորետիկ է, բայց նա վոչ-լիովին մարքսիստական թեորետիկ է. նա մի թեորետիկ է, վորը դեռ պետք է ելի սովորի, վորպեսզի միանգամայն մարքսիստական թեորետիկ դառնա։

Վկայակոչում են ընկ. Լենինի հայտնի նամակը Բուխարինի մասին վորպես թեորետիկի։ Յեկեք կարդանք այդ նամակը։

«Կի—ի յերիտասարդ անդամներից,—ասում է Լենինը,— ուղում եմ մի քանի խոսք ասել Բուխարինի ու Պյատակովի մասին։ Դրանք, բառիս, ամենից աչքի ընկնող ուժերն են (ամենայնիք իտասարդ ուժերից), և նրանց վերաբերմամբ հարկավոր է, վոր նկատի ունենանք հետեյալը. Բուխարինը կուսակցության վո՛չ միայն ամենից արժեքավոր ու ամենից խոշորագույն թեորետիկն է, նա նույնպես որինական կերպով ամբողջ կուսակցության սիրելին է համարվում, բայց նրա քեորիական հայացքները շատ մեծ տարակուսանքով կարող են դասվել լիովին մարքսիստական հիմունքների վրա մեջ ինչ-վոր սխալատիկական բան կա (նա յերբեք չի սովորել և, կարծում եմ, յերբեք լիովին չի հասկացել դիալեկտիկան)»¹։

Այսպես, թեորետիկ առանց դիալեկտիկայի։ Թեորետիկ-սխալատիկ։ Թեորետիկ, վորի «թեորիական հայացքները շատ մեծ տարակուսանքով կարող են դասվել լիովին մարքսիստական-

¹ 1926 թվի հուլիսյան պլենումի սղադրություն, պրակ IV, էջ 66։ Ընդգծումն իմն է։ Ի. Ստ.։

ների կարգը»։ Այս է ընկ. Բուխարինի թերթական դեմքի այն
բնութագիրը, վոր տվել է Լենինը։

Դուք ինքներդ հասկանում եք, ընկերներ, վոր այսպիսի
թերթերիկին ելի սովորել է պետք։ Յեվ յեթե ընկ. Բուխարինը
հասկանար, վոր ինքը դեռևս լիովին ավարտուն թերթերիկ չէ,
վոր ինքը կարիք ունի ելի սովորելու, վոր ինքը մի թերթերիկ
է, վորը դեռևս լիովին չի յուրացրել ղեկավարիկան,—իսկ
դեկտեմբերյան մարտիկին հոգին է,—յեթե նա այս բանը հասկա-
նար, ապա նա ավելի համեստ կլիներ, և կուսակցությունը դրա-
նից միայն կշահեր։ Բայց դժբախտությունն այն է, վոր Բուխար-
ինը համեստությամբ չի տառապում։ Դժբախտությունն այն է,
վոր նա վոչ միայն համեստությամբ չի տառապում, այլև
հանձն է առնում նույնիսկ ուսուցանելու մեր ուսուցիչ Լենինին
մի ամբողջ շարք հարցերում, և ամենից առաջ պետության վե-
րաբերյալ հարցում։ Ահա թե վո՛րն է դժբախտությունը, ըն-
կերներ։

Թույլ տվեք այս առթիվ վկայակոչելու Լենինի ու Բուխարի-
նի միջև յեղած հայտնի թերթական վեճը պետության հարցի
վերաբերմամբ, վոր տեղի յե ունեցել 1916 թվականին։ Սա կա-
րևոր է մեզ համար, վորպեսզի բացահայտենք ինչպես Լենինին
սովորեցնելու պատրաստվող ընկ. Բուխարինի անշաղի հավակնու-
թյունները, այնպես ել նրա թերթական թուլությունների ար-
մատներն այնպիսի կարևոր հարցերում, ինչպես պրոլետարիատի
դիկտատուրայի հարցն է, դասակարգային կռիվի հարցը և այլն։
Ինչպես հայտնի յե, «Յերիտասարդության ինտերնացիոնալ» ժուռ-
նալում 1916 թվին լույս տեսավ ընկ. Բուխարինի հոդվածը Nota
Bene ստորագրությամբ, վորն, ըստ բանի ելույթյան, ուղղված
է ընկ. Լենինի դեմ։ Այդ հոդվածում ընկ. Բուխարինը գրում է.

«... Միանգամայն սխալ է սոցիալիստների ու անար-
խիստների միջև յեղած տարբերությունները վորոնել այն
բանում, թե առաջինները պետության կողմնակիցներ են,
յեթևորդները՝ հակառակորդներ։ Տարբերությունն իրոք
այն է, վոր հեղափոխական սոցիալ-դեմոկրատիան ցանկա-
նում է կազմակերպել հասարակական նոր արտադրությունը
վորպես կենտրոնացված, այսինքն՝ տեխնիկապես ամենից ա-
վելի առաջադիմական արտադրություն, այնինչ ապակենտ-
րոնացված անարխիկ արտադրությունը կնշանակեր լուի մի
քայլ դեպի հետ՝ դեպի հին տեխնիկան, դեպի ձեռնարկու-
թյան հին ձևը...»։

«... Սոցիալ-դեմոկրատիայի համար, վորը մասսաների
դաստիարակն է կամ գոնե պետք է լինի, այժմ ավելի, քան
յեթևե, անհրաժեշտ է ընդգծել իր սկզբունքային թշնամու-
թյունը դեպի պետությունը... Այժմյան պատերազմը ցույց
տվեց, թե պետականության արմատները վորքան խորն են
թափանցել բանվորների հոգիների մեջ»։
Ընկ. Բուխարինի այս հայացքները քննադատելով՝ Լենինը
պատասխանում է մի հատուկ հոդվածով, վոր հրապարակված է
1916 թվականին.

«Այդ ճիշտ չէ։ Հեղինակը հարց է դնում այն մասին, թե
սոցիալիստների վերաբերմունքը դեպի պետությունը ինչով է
տարբերվում անարխիստների վերաբերմունքից, բայց պա-
տասխանում է վոչ թե այդ, այլ ուրիշ հարցի, թե ինչ
տարբերություն կա նրանց վերաբերմունքի մեջ դեպի ապա-
դա հասարակության տնտեսական հիմունքը։ Այդ, իհարկե,
չառ կարևոր ու անհրաժեշտ հարց է։ Բայց այդտեղից չի
բխում, թե կարելի յեր մոռանալ գլխավորն այն տարբե-
րության մեջ, վոր զոյություն ունի սոցիալիստների ու ա-
նարխիստների դեպի պետությունն ունեցած վերաբերմուն-
քում։ Սոցիալիստները կողմնակից են արդի պետության ու
նրա հաստատությունների ողտադործմանը բանվոր դասա-
կարգի ազատագրման համար մղվող պայքարում, այլև հա-
վատարապես նրանք կողմնակից են կապիտալիզմից դեպի սո-
ցիալիզմ կատարվող անցման յուրորինակ ձևի համար պե-
տությունն ողտադործելու անհրաժեշտությանը։ Անց-
ման այդպիսի ձև, նույնպես պետություն, հանդիսանում է
պրոլետարիատի դիկտատուրան։ Անարխիստներն ուզում են
«վերացնել» պետությունը, «պայթեցնել» (sprengen) այն,
ինչպես մի տեղ արտահայտվում է ընկ. Nota Bene-ն, այս
ինչպես մի տեղ արտահայտվում է սոցիալիստներին։ Սոցիա-
լիստները—հեղինակը ցավոք սրտի իխտո անլրվ է մեջ բե-
րել Նիդեխի սրան վերաբերող խոսքերը—ընդունում են պե-
տության մահացումը, «աստիճանական» «նիրհումը» բուր-
ժուազիային եքսպրոպրիացիայի յենթարկելուց հետո»...

«Դեպի պետությունը յեղած «սկզբունքային թշնամու-
թյունը» «ընդգծելու» համար հարկավոր է խկտապես «սլարդ»
լմբանել այն, իսկ հեղինակի մոտ հենց պարզություն չկա։
Իսկ «պետականության արմատներին» վերաբերող Փրադն
արդեն բոլորովին խճճված Փրադ է, վոչ-մարքսիստական և

վոչ-սոցիալիստական ֆրազ է: Վո՛չ թե «պետականութունն»
է ընդհարվել պետականության ժխտման հետ, այլ ուղղորտ-
նիստական քաղաքականությունն է (այսինքն՝ ուղղորտունիս-
տական, ռեֆորմիստական, բուրժուական վերաբերմունքը
դեպի պետությունը) ընդհարվել հեղափոխական սոցիալ-դե-
մոկրատական քաղաքականության հետ (այսինքն՝ հեղափո-
խական սոցիալ-դեմոկրատական վերաբերմունքի հետ դեպի
բուրժուական պետությունը և դեպի պետության ողորդոր-
ծումը բուրժուազիայի դեմ՝ սրան տալովելու համար):
Սրանք բոլորովին, բոլորովին տարբեր բաներ են»¹:

Թվում է, թե պարզ է, թե այստեղ բանն ինչու՞մ է, և թե
ընկ. Բուխարինն ինչ կիսա-անարխիստական ցեխաջուր է ընկել:
Ստե՛ն: Լենինն այն ժամանակ դեռևս ծավալուն կերպով չէր
ձևակերպել պետության «պայթեցման» անհրաժեշտությունը:
Բուխարինը, անարխիստական սխալներ դործելով, մոտենում էր
այդ հարցի ձևակերպմանը:

Ստալին: Վո՛չ, ընկ. Ստեն, այժմ խոսքն այդ մասին չե-
խոսքն այն մասին է, թե ընդհանրապես ինչ վերաբերմունք է
ցույց տրվում պետությանը, խոսքն այն մասին է, վոր, Բուխա-
րինի կարծիքով, բանվոր դասակարգը պետք է սկզբունքորեն
թշնամի լինի ամեն մի պետության, այդ թվում նաև բանվոր
դասակարգի պետությանը:

Ստեն: Լենինն այն ժամանակ խոսում էր միայն պետության
ողորդործման մասին, ընկ. Բուխարինին քննադատելիս վոչինչ
չխոսելով «պայթեցման» մասին:

Ստալին: Սխալվում էք, ընկ. Ստեն: Համարձակվում եմ
հավաստիացնել ձեզ, վոր այստեղ խոսքն այն մասին է, վոր
բանվորները պետք է ընդդեն, Բուխարինի (և անարխիստների)
կարծիքով, իրենց սկզբունքային թշնամությունը դեպի ամեն մի
պետություն, հետևաբար նաև դեպի անցման ժամանակաշրջանի
պետությունը, դեպի բանվոր դասակարգի պետությունը: Այս
մեկ փորձեցեք հասկացնել մեր բանվորներին, վոր բանվոր դա-
սակարգը սկզբունքային թշնամությամբ պետք է տողորվի դեպի
պրոլետարական դիկտատուրան, վորը չե՞ վոր նույնպես պետու-
թյուն է: Բուխարինի դիրքը, վոր շարադրված է «Յերիտասար-
դության ինտերնացիոնալ»-ում դեռեղված նրա հոդվածում,

պետության ժխտման դիրք է մի ժամանակաշրջանում, վորն անց-
ման ժամանակաշրջան է կապիտալիզմից դեպի սոցիալիզմ: Ընկ.
Բուխարինի տեսողությունից այստեղ վրիպել է մի «մանրունք»,
այն է՝ նրա տեսողությունից վրիպել է մի ամբողջ անցման
ժամանակաշրջան, յերբ բանվոր դասակարգը չի կարող յուր
դնալ-առանց իր սեփական պետության, յեթե նա խկապես ու-
ղում է ճնշել բուրժուազիային ու սոցիալիզմ կառուցել: Սխա-
տվին: Յերկրորդ, ճիշտ չէ, թե ընկ. Լենինն այն ժամանակ
իր քննադատության մեջ չի շոշափել ընդհանրապես պետության
«պայթեցման», «վերացման» թեորիան: Լենինը վո՛չ միայն չո-
շափել է այդ թեորիան, ինչպես այդ յերևում է վերը իմ բերած
ցիտատներից, այլև նա խիստ քննադատել էլ է այն վորպես ան-
արխիստական թեորիա՝ նրան հակադրելով բուրժուազիային տա-
լալելուց հետո նոր պետություն, այն է՝ պրոլետարական դիկ-
տատուրայի պետություն ստեղծելու թեորիան: Վերջապես, պե-
տության «պայթեցման» անարխիստական թեորիան չի կարելի
չփոթել բուրժուական-պետական մեքենան «ջարդելու», «փշրե-
լու» վերաբերյալ մարքսիստական թեորիայի հետ: Ընկերներից
վոմանք հակամետ են չփոթելու այս յերկու տարբեր հասկացու-
թյունները, կարծելով, թե դրանք միևնույն մտքի արտահայ-
տություններ են: Բայց այդ սխալ է: Բոլորովին սխալ է, ըն-
կերներ: Լենինը հենց բուրժուական-պետական մեքենան «ջար-
դելու» մարքսիստական թեորիայից էր յեղնում, յերբ նա քննա-
դատում էր ընդհանրապես պետության «պայթեցման» ու «վե-
րացման» անարխիստական թեորիան:

Թերևս ավելորդ չի լինի, յեթե ավելի պարզություն մտցնե-
լու նպատակով յես այստեղ բերեմ ընկ. Լենինի ձեռագրերից
մեկը պետության մասին, վորը, ինչպես յերևում է բոլոր նշան-
ներից, դրված է 1916 թվականի վերջին կամ 1917 թվականի
սկզբին (մինչև 1917 թ. Փետրվարյան հեղափոխությունը): Այդ
ձեռագրից կարելի յե հեշտությամբ տեսնել, վոր ա) պետության
հարցում ընկ. Բուխարինի ունեցած կիսաանարխիստական սխալ-
ները քննադատելիս Լենինը յեղնում էր բուրժուական-պետական
մեքենան «ջարդելու» մարքսիստական թեորիայից, բ) վոր թեև
Բուխարինը, ըստ Լենինի արտահայտության, «ավելի մոտ է
ճշմարտությանը, քան Կաուցկին», բայց, նա, այնուամենայնիվ,
«կաուցկիականներին մերկացնելու փոխարեն» իր սխալներով ող-
նում է նրանց»: Ահա այդ ձեռագրի տեքստը:

¹ Լենին, չ. XIX, էջ 296, «Յերիտասարդության ինտերնացիոնալ» («Ин-
тернационал молодежи»):

16/28-ին: ՍՀԿ նրա ամենագլխավոր տեղն ամբողջությամբ.

Սա Մարքսի ու Ենդելսի մոտ, թերևս, ամենաուշադրավ
ու հավանորեն ամենակտրուկ տեղն է, այսպես ասած՝ «պե-
տոսթյան դեմ»:

(2) «Կոմունան արդեն իսկապես իմաստով պետութիւն չէր»։ (Իսկ ի՞նչ էր։ Ակներեաբար՝ անցման ձև պետութիւնն էր դեպի վոչ-պետութիւնը)։

(4) Պետուժյունը «ինքնիրեն թարգմտում է («լուծվում է») (Nota Bene) ու չբանում»... (Հմտա. ավելի ուշ՝ «մահանում է») «սոցիալիստական հասարակարկարդ մտցնելով»...

(6) Պետութունը հարկավոր է վո՛չ քե՛ս ազատուսր-յան համար, ալ՛ պրոլետարիատի հակառակորդներին ննչելու համար (Niederhaltung իսկապես ճնշումը է, ալ՛ ուստաշի-րացիայից հետ պահելը, հնազանդության մեջ պահելը) :

(8) «Մենք (այսինքն՝ Ենդեղան ու Մարգար) կառավար-
կեյինք «ամենութեմ» (ծրագրում) «պետութեան» փոխարեն
ասելով—«Համայնք» (Gemeinwesen), «կոմունա» !!!:

Ուղղորտունիտներն այս 8 ամենահարուստ մարքերից վեճ
մեկը չեն հասկացել:

Նրանք վերցրել են ներկայի միայն պրակտիկ հարկավորությունները—պրոլետարիատին սովորեցնելու, դաստիարակելու համար, «գիջումներ կորզելու» համար ոգտագործել քաղաքական պայքարը, ոգտագործել արդի պետությունը: Սա ճիշտ է (անարխիստների դեմ), բայց այս մարքսիզմի դեռևս

լուկ ¹/₁₀₀-ն է, յեթե կարելի չէ այսպես թվաբանորեն արտահայտվել:

Կաուցլին իր պրոպագանդիստական և առհասարակ հրապարակաստական աշխատանքում բոլորովին քողարկել է (թե՞ մոռացել է, թե՞ չի հասկացել) Մարքսի 1, 2, 5, 6, 7, 8 կետերը և Մարքսի «Zerbrechen»-ը: (Պանենկուկի հետ բանավիճելիս 1912 կամ 1913 թ. Կաուցլին (տե՛ս սուրբև, էջ 45—47) այս հարցում արդեն բոլորովին զլորվել է ոպորտունիզմի մեջ)...

Անարխիստներից մեզ տարբերում է (α) պետութան ոգտագործումն այժմ և (β) պրոլետարիատի հեղափոխության ժամանակ («պրոլետարիատի զիկտատուրա») — կետեր, վորոնք կարևորագույնն են պրակտիկայի համար, իսկույն էէթ: (Հենց դրա՛նք է, վոր Բուխարինը մոռացել է):

Ոպորտունիստներին — ավելի խորը, «ավելի հավերժական» ճշմարտությունները (αα) պետության «ժամանակավոր» բնույթի մասին, (ββ) նրա մասին «չաղակրատելու» վնասակարության մասին այժմ, (γγ) պրոլետարիատի զիկտատուրայի վոչ-բոլորովին պետական բնույթի մասին, (δδ) պետության և ազատության հակասականության մասին, (էէ) պետության փոխարեն «համայնքի» ավելի ճիշտ գաղափարի (հասկացողության, ծրագրային տերմինի) մասին, (էէ) բյուրոկրատական-ոպոմական մեքենան «Ջարդելու» (Zerbrechen) մասին: Չմոռանա՛ք մի բան էլ, վոր Գերմանիայի բացահայտ ոպորտունիստները (Բերնշտայն, Կոլբ etc.) պրոլետարիատի զիկտատուրան ուղղակի կերպով են ժխտում, իսկ պաշտոնական ծրագրին ու Կաուցլին՝ անուղղակի կերպով՝ ամենորոյա ազիտացիայի մեջ լռելով նրա մասին ու հանդուրժելով Կոլբերի ու Ընկ. ռենգատությունը:

1916 թ. ոգոստոսին Բուխարինին գրված է յեղել, «թո՛ղ պետության վերաբերյալ քո մտքերը հասունանան»: Իսկ նա, չքողնելով, վոր հասունանան, մամուլ խցկվեց վորպես «Nota Bene», և այդ այնպես արեց, վոր կաուցլիականներին մերկացնելու փոխարեն իր սխալներով ոգնե՛ց նրանց... Իսկ ըստ բանի եյության՝ Բուխարինն ավելի մոտ է ճշմարտությանը քան Կաուցլին» (Ն. Լենին):

Այս է պետության հարցի վերաբերյալ թեորիական վեճի համառոտ պատմությունը:

Թվում է, թե բանը պարզ է. Բուխարինը կիսատարխիստական սխալներ են թույլ տվել. ժամանակն է ուղղելու այդ սխալները և առաջ դնելու Լենինի ճանապարհով: Բայց այսպես կարող են մտածել միայն լենինիստները: Բուխարինը, բանից դուրս է գալիս, սրան համաձայն չէ: Ընդհակառակը, նա պնդում է, թե սխալվել է վո՛չ թե ինքը, այլ Լենինը, վոր վո՛չ թե ինքն է գնացել կամ պետք է գնա Լենինի ճանապարհով, այլ, ընդհակառակը, Լենինը հարկադրված յեղավ դնելու Բուխարինի հետքերով: Դուք չե՛ք հավատում, ընկերներ: Այդ դեպքում լսեցե՛ք շարունակությունը: Այս վեճերից հետո, վորոնք տեղի ունեին 1916 թ., դրանից 9 տարի անց, վորոնց ընթացքում ընկ. Բուխարինը լուծվուն էր պահպանում, Լենինի մահից մի տարի հետո, այն է՝ 1925 թվականին «Իրավունքի հեղափոխություն» («Революция права») ժողովածուի մեջ ընկ. Բուխարինը տպում է «Իմպերիալիստական պետության թեորիայի չուրջը» հոդվածը, վորն իր ժամանակ «Սոցիալ-դեմոկրատի ժողովածուի» խմբագրությունը (այսինքն՝ Լենինը) տպագրության չէր ընդունել, և այդ հոդվածի ծանոթագրության մեջ նա ուղղակի հայտարարում է, վոր այդ վեճի մեջ իրավացի չէ յեղել վո՛չ թե Լենինը, այլ ինքը՝ Բուխարինը: Այս կարող է անհավատալի թվալ, բայց սա փաստ է, ընկերներ:

Լսեցե՛ք այդ ծանոթագրության տեքստը.

«Յերիտասարդության Ինտերնացիոնալը» մեջ գետեղված հոդվածի գեմ դիտողությունք հանդես յեկավ Վ. Ի. -ն (այսինքն՝ Լենինը): Ընթերցողները հեշտությամբ կտեսնեն, վոր յես չունեյի այն սխալը, վոր ինձ վերագրվում էր, վորովհետև յես հստակորեն տեսնում էյի պրոլետարիատի զիկտատուրայի անհրաժեշտությունը. մյուս կողմից, Իլյիչի դիտողությունից յերևում է, վոր նա այն ժամանակ սխալ եր վերաբերվում պետության (հասկանալի չէ, վոր բուրժուական) պայթեցման դրույթին, այս հարցը շփոթելով պրոլետարիատի զիկտատուրայի մահացման հարցի հետ: Գուցե հարկավոր եր, վոր յես այն ժամանակ ավելի զարգացնեյի զիկտատուրայի թեման: Բայց ինձ արդարացնելու համար կարող եմ ասել, վոր այն ժամանակ բուրժուական պետության մի այնպիսի համատարած սոցիալ-դեմոկրատական դովերդություն կար, վորի առկայությամբ բնական եր ամբողջ

¹ Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

ուչադրությունը կենտրոնացնել այդ մեքենայի պայքեցման հարցի վրա:

Յերբ յես Ամերիկայից Ռուսաստան յեկա ու տեսա Նադեժդա Կոնստանտինովնային (այդ մեր անլեզալ ՎԻ համագումարում եր, և այդ ժամանակ Վ. Ի. Թադևոյում եր), նրա առաջին խոսքերը սրանք էին. «Վ. Ի. խնդրեց հաղորդել ձեզ, վոր պետութեան հարցում նա այժմ տարածախոսութիւններ չունի ձեզ հետ»: Այդ հարցով զբաղվելով՝ ԻՆՅԸ «այսօր թեցման» վերաբերմամբ յեկալ նույն յեզրակացութիւններին¹, բայց նա այդ թեման, իսկ այնուհետև նաև դիկտատուրայի վերաբերյալ ուսմունքն այնքան զարգացրեց, վոր թեորիական մտքի այդ ուղղութեամբ կատարած զարգացման մեջ մի ամբողջ զարադուլիս ստեղծեց»²:

Ընկ. Բուխարինն այսպես է գրում Լենինի մասին նրա մահվանից մի տարի հետո:

Ահա ձեզ թերուս թեորետիկի՝ հիպերտրոֆիայի յենթարկված հավակնոտութեան մի նմուշ:

Միանգամայն հնարավոր է, վոր Նադեժդա Կոնստանտինովնան իրոք ասել է ընկ. Բուխարինին այն, ինչի մասին ընկ. Բուխարինը գրում է այստեղ: Բայց սրանից ի՞նչ է հետևում: Սրանից միայն մի բան է հետևում, վոր Լենինը վորոչ հիմքեր ուներ կարծելու, թե ընկ. Բուխարինը հրաժարվել է կամ պատրաստ է հրաժարվելու իր սխալներից: Միմիայն այսքանը: Բայց ընկ. Բուխարինն այլ կերպ է հաշիվ արել: Նա վճռել է, վոր այսուհետև պետութեան մարքսիստական թեորիայի ստեղծող, կամ, համենայն դեպս, ներշնչող, պետք է համարվի վո՛չ թե Լենինը, այլ ինքը, այսինքն՝ ընկ. Բուխարինը:

Մինչև այժմ մենք մեզ լենինիստներ ենք համարել ու շարունակում ենք համարել: Իսկ այժմ բանից դուրս է գալիս, վոր թե՛ Լենինը, թե՛ մենք՝ նրա աշակերտները, բուխարինականներ ենք: Մի քիչ ծիծաղելի յե, ընկերներ՝: Բայց ի՞նչ կարող էս անել, յերբ հարկ է լինում գործ ունենալ ընկ. Բուխարինի փքված հավակնոտութեան հետ:

Կարելի յե կարծել, թե վերոհիշյալ հոգվածի իր ծանոթագրութեան մեջ ընկ. Բուխարինը վրիպել է, թե նա հիմարու-

թյուն է ասել ու հետո մոռացել է նրա մասին: Բայց բանից դուրս է գալիս, վոր դա ուղիղ չէ: Ընկ. Բուխարինը, բանից դուրս է գալիս, միանգամայն լուրջ է ասել: Այդ յերևում է թե՛ կուզ այն բանից, վոր ընկ. Բուխարինի հայտարարութիւնը Լենինի սխալների ու Բուխարինի իրավացիութեան մասին, վոր նա արել է այդ ծանոթագրութեան մեջ, նորից է հրապարակվել մոտ ժամանակներս, այն է՝ 1927 թվականին, այսինքն՝ ընկ. Բուխարինի կողմից Լենինի դեմ գործած առաջին արտեղքից յերկու տարի անց, ընկ. Բուխարինի մասին ընկ. Մարեցկու գրած կենսագրական ակնարկում (տե՛ս «Սորհրդային ենցիկլոպեդիան»), ընդվորում ընկ. Բուխարինը չի ել մտածել բողոքելու ընկ. Մարեցկու աղապիսի... համարձակութեան դեմ: Պարզ է, վոր ընկ. Բուխարինի յեղույթը Լենինի դեմ չի կարելի պատահականութիւն համարել:

Այսպիսով դուրս է գալիս, վոր իրավացի յե Բուխարինը և վոչ թե Լենինը, վոր պետութեան մարքսիստական թեորիայի ներշնչողը վո՛չ թե Լենինն է, այլ Բուխարինը:

Այս է, ընկերներ՝, ընկ. Բուխարինի թեորիական խեղութիւնների (вывихов) ու թեորիական հավակնութիւնների պատկերը:

Քեզ այդ մարդն այս ամենից հետո համարձակութիւն ունի այստեղ իր ճառում ասելու, թե մեր կուսակցութեան թեորիական դիրքավորման մեջ «ինչ-վոր մի բան փոփոխ է», վոր մեր կուսակցութեան թեորիական դիրքավորման մեջ թեքո՞ւմ կա դեպի արոցկիղմը: Յեզ այդ ասում է հենց ա՛յն ընկ. Բուխարինը, վոր թույլ է տալիս (ու թույլ է տվել անցյալում) մի շարք ամենակույր թեորիական ու պրակտիկ սխալներ, վորը դեռևս մոտ անցյալում աշակերտո՞ւմ եր Տրոցկուն, վորը դեռևս յերեկ ձգտում եր բլո՞կ կազմել արոցկիստների հետ լենինիստների դեմ ու հետին մուռքով նրանց մո՞տ եր վազում: Դեհ, մի՞թե այս ծիծաղելի չէ, ընկերներ՝:

Ը) ՀՆԳԱՄՅԱԿ ԹԵ ՅԵՐԿԱՄՅԱԿ

Այժմ թույլ տվեք անցնել ընկ. Ռիկովի ճառին: Յեթե ընկ. Բուխարինը փորձում եր տալ աջ թեքման թեորիական հիմնավորումը, ապա ընկ. Ռիկովն իր ճառում ջանում է այդ բանի առակ պրակտիկ առաջարկութիւնների բազա քաշել, մեզ վախեց-

¹ Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

² «Իրավունքի հեղափոխութիւն» («Революция права») Ժող., I հրատ. Կոմունիստական Ակադեմիայի, 1925 թ., էջ 5:

նելով գյուղատնտեսութեան դժուր մեր ունեցած դժվարութիւնները բնադաւառից առնուած «սարսափներով»։ Այս չի նշանակում, թե ընկ. Ռիկովը թեորիական հարցեր չըզարկեց։ Վո՛չ, նա այդ հարցերը չըզարկեց։ Բայց, դրանք չըզարկելով, թույլ տուց զոնե յերկու լուրջ սխալ։

Հնգամյա պլանի վերաբերյալ բանաձևի իր նախագծում, վորը մերժվեց Բաղրյուրոյի հանձնաժողովի կողմից, ընկ. Ռիկովն ասում է, թե «Հնգամյա պլանի կենտրոնական դադափարը ժողովրդական աշխատանքի արտադրողականութեան աճումն է»։ Չնայած այն բանին, վոր Բաղրյուրոյի հանձնաժողովը մերժեց այդ միանգամայն սխալ դիրքավորումը, ընկ. Ռիկովն այստեղ իր ճառում պաշտպանում էր այն։ Ճի՞շտ է արդյոք, վոր խորհրդային յերկրում Հնգամյա պլանի կենտրոնական դադափարն աշխատանքի արտադրողականութեան աճումն է։ Վո՛չ, սխալ է։ Չե՞ վոր մեզ հարկավոր է ժողովրդական աշխատանքի արտադրողականութեան վոչ ամեն տեսակի աճում։ Մեզ հարկավոր է ժողովրդական աշխատանքի արտադրողականութեան վորոշ տեսակի աճում, — այն է՝ այնպիսի աճում, վորն ապահովում է ժողովրդական տնտեսութեան սոցիալիստական սեկտորի սխտեմատիկ գերակշռութեանը կապիտալիստական սեկտորից։ Ահա թե բանն ինչումն է, ընկերներ։ Այն Հնգամյա պլանը, վոր կմոռանա այս կենտրոնական դադափարի մասին, Հնգամյա պլան չէ, այլ Հնգամյա ցնդաբանութիւն։ Աշխատանքի արտադրողականութեան աճմամբ շահադրուված է ընդհանրապես ամեն մի հասարակութիւն՝ թե՛ կապիտալիստականը, թե՛ մինչկապիտալիստականը։ Խորհրդային հասարակութեան տարբերութիւնն ամեն մի այլ հասարակութիւնից հենց այն է, վոր նա շահադրուված է աշխատանքի արտադրողականութեան վոչ ամեն մի աճմամբ, այլ այնպիսի աճմամբ, վորն ապահովում է տնտեսութեան սոցիալիստական ձևերի գերակշռութիւնն այլ ձևերից և ամենից առաջ տնտեսութեան կապիտալիստական ձևերից, վորն այդպիսով ապահովում է տնտեսութեան կապիտալիստական ձևերի հաղթահարումն ու արտամղումը։ Իսկ ընկ. Ռիկովը մոռացել է խորհրդային հասարակութեան զարգացման Հնգամյա պլանի այս իսկապես կենտրոնական դադափարի մասին։ Այս է նրա թեորիական առաջին սխալը։

Նրա յերկրորդ սխալն այն է, վոր նա ապրանքաշրջանառութեան տեսակետից տարբերութիւն չի դնում կամ չի ցանկա-

նում հասկանալ տարբերութիւնը, ասենք, կոլտնտեսութեան և ամեն մի անհատական տնտեսութեան, այդ թիւում անհատական կապիտալիստական տնտեսութեան միջև։ Ընկ. Ռիկովը հավատացնում է, թե հացի շուկայում յեղած ապրանքաշրջանառութեան տեսակետից, հաց ստանալու տեսակետից ինքը տարբերութիւն չի տեսնում կոլտնտեսութեան և մասնավոր հացատիրոջ միջև, հետևաբար՝ նրա համար միևնույն է, արդյոք մենք հացը կոլտնտեսութիւնից ենք գնում, մասնավոր հացատիրոջից, թե՞ հացի վորեւէ արգենտինյան մեծադնորդից։ Սա սխալ է, ընկերներ։ Սա միանգամայն սխալ է։ Սա կրկնութիւն է ընկ. Ֆրոմկինի հայտնի հայտարարութեան, վորը մի ժամանակ հավատացնում էր, թե իրեն համար միևնույնն է հացը վորտեղ գնել և ումից գնել՝ մասնավորից, թե կոլտնտեսութիւններից։ Սա հացի շուկայում կատարվող կուլակային մեքենայութիւնների պաշտպանութեան, ռեաբիլիտացիայի, արգարացման դիմակավորված ձևն է։ Այն փաստը, վոր այս պաշտպանութիւնը կատարվում է ապրանքաշրջանառութեան տեսակետից, — այդ փաստը չի փոխում դործի ելութիւնը, վոր դա այնուամենայնիվ հացի շուկայում կատարվող կուլակային մեքենայութիւնների արգարացումն է։ Յեթե ապրանքաշրջանառութեան տեսակետից տարբերութիւն չկա տնտեսութեան կոլեկտիվ ու վոչ-կոլեկտիվ ձևերի միջև, ապա այն ժամանակ արժե՞ արդյոք կոլտնտեսութիւնները զարգացնել, արժե՞ արդյոք նրանց արտոնութիւններ տալ, արժե՞ արդյոք դադարվել գյուղատնտեսութեան մեջ կապիտալիստական տարբերին հաղթահարելու դժվար խնդրով։ Պարզ է, վոր ընկ. Ռիկովը սխալ դիրքավորում է վերցրել։ Այս է նրա թեորիական յերկրորդ սխալը։

Բայց այս անցողակի կերպով։ Անցնենք ընկ. Ռիկովի ճառում դրված դործնական հարցերին։

Ընկ. Ռիկովն այստեղ պնդում էր, վոր բացի Հնգամյա պլանից, հարկավոր է ելլի մի ուրիշ, զուգահեռ պլան, այն է՝ գյուղատնտեսութեան զարգացման յերկամյա պլան։ Զուգահեռ յերկամյա պլանի այդ առաջարկը նա հիմնավորում էր գյուղատնտեսութեան մեջ յեղած դժվարութիւններով։ Նա ասում էր. Հնգամյա պլանը լավ բան է, և ինքը դրան կողմնակից է, բայց յեթե մենք միաժամանակ տանք գյուղատնտեսութեան յերկամյա պլանը, ապա ե՛լ ավելի լավ կլինի, — հակառակ դեպքում գյուղատնտեսութեան դործը կանգ կառնի։ Արտաքուստ այս առաջարկը կար-

Տես թե վոչ մի վատ բան չի ներկայացնում: Բայց յեթե գործին մոտիկից նայելու լինենք, դուրս ե գալիս, վոր գյուղատնտեսութեան յերկամյա պլանը հնարված ե այն նպատակով, վոր պետքի ընդգծվի հնգամյա պլանի վոչ-ուսլ, թղթային բնույթը, ե ընդհանրապէս: Կարող եյինք մենք արդոք համաձայնել սրան: Պարզ ե, վոր չեյինք կարող: Մենք ընկ. Ռիկովին ասում եյինք. յեթե դուք դժգոհ եք գյուղատնտեսութեան հնգամյա պլանից, յեթե դուք անբավարար եք համարում այն հատկացումները, վորոնք հնգամյա պլանով արվում են գյուղատնտեսութեան զարգացման համար, ապա ուղղակի ասացեք ձեր լրացուցիչ առաջարկներին մասին, ձեր լրացուցիչ ներդրումներին մասին, — մենք համաձայն ենք հնգամյա պլանի մեջ մտցնելու այդ լրացուցիչ ներդրումները գյուղատնտեսութեան համար: Յեւ ի՞նչ: Բանից դուրս յեկավ, վոր ընկ. Ռիկովը վոչ մի լրացուցիչ առաջարկ չունի գյուղատնտեսութեան համար լրացուցիչ ներդրանքներ անելու մասին: Հարց ե ծագում. ել ինչի՞ համար ե այն ժամանակ գյուղատնտեսութեան զուգահեռ յերկամյա պլանը: Այնուհետեւ մենք ասում եյինք նրան. բացի հնգամյա պլանից, կան նաեւ տարեկան պլաններ, վորոնք հնգամյակի մասն են. յեկեք առաջին յերկու տարվա տարեկան պլանների մեջ մտցնենք գյուղատնտեսութեան վերելքի գծով արվող այն լրացուցիչ կոնկրետ առաջարկները, վոր դուք ունեք, յեթե ընկ. Ռիկովն առհասարակ ունի այդպիսի առաջարկներ: Յեւ ի՞նչ: Բանից դուրս յեկավ, վոր ընկ. Ռիկովը լրացուցիչ հատկացումների այդպիսի կոնկրետ պլաններ չունի առաջարկելու: Այն ժամանակ մենք հասկացանք, վոր յերկամյա պլանի մասին ընկ. Ռիկովի առաջարկի մեջ նկատի յե առնվում վո՛չ թե գյուղատնտեսութեան վերելքը, այլ հնգամյակի վոչ-ուսլ, թղթային բնույթն ընդգծելու ցանկությունը, հնգամյակը պսակալերձ անելու ցանկությունը: «Հողու» համար, ձեւի համար հնգամյա պլան, գործի համար, գործնական աշխատանքի համար — յերկամյա պլան, — ասա թե ինչպիսի ստրատեգիա ստացվեց ընկ. Ռիկովի մոտ: Ընկ. Ռիկովի մոտ յերկամյա պլանը հրապարակ յեկավ, վորպեսզի հետո, հնգամյա պլանի գործնական իրականացման ընթացքում, հնգամյակին հակադրվի յերկամյակը, հնգամյակը վերակազմվի ու հարմարեցվի յերկամյա պլանին՝ կրճատելով ու խուզելով ինդուստրիայի գործի համար արվող հատկացումները:

Ահա թե ինչ նկատառումներով մենք մերժեցինք ընկ. Ռիկովի առաջարկը զուգահեռ յերկամյա պլանի մասին:

բ) ՅԱՆՔԻ ՏԱՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՐՅԸ

Ընկ. Ռիկովն այստեղ կուսակցութեանը վախճանում եր՝ համատաշնչելով, վոր ցանքի տարածութեանները ԽՍՀՄ-ում սխառմատիկաբար կրճատվելու տենդենց ունեն: Ընդամին նա դիտով եր անում կուսակցութեան կողմը, ակնարկելով այն բանը, վոր ցանքի տարածութեանների կրճատման մեղավորը կուսակցութեան քաղաքականութեանն ե: Նա ուղղակի չեր ասում, թե մեղանում բանը դեպի դեպրադացիա յե գնում: Բայց նրա ճտից այնպիսի տպավորութեւն ե ստացվում, վոր մենք դեպրադացիայի նման մի բան առկա ունենք: Ճի՞շտ ե արդոք, վոր ցանքի տարածութեանները սխառմատիկ կրճատման տենդենց ունեն: Վո՛չ, ճիշտ չե: Ընկ. Ռիկովն այստեղ գործադրում եր յերկրի ցանքի տարածութեանների վերաբերյալ միջին թվերով: Բայց միջին թվերի՝ չրջանների տվյալներով չարագրված՝ մեթոդը դիտական մեթոդ չե: Գուցե ընկ. Ռիկովը յերբեիցե կարդացել ե Լենինի «Կապիտալիզմի դարգացումը»: Յեթե նա կարդացել ե, նա պետք ե հիշի, թե Լենինն այնտեղ ինչպեա ե հայհոյում բուրժուական տնտեսագետներին, վորոնք ողտվում են ցանքի տարածութեաններին աճման վերաբերյալ միջին թվերի մեթոդից ե անտեսում են ըստ չրջանների տվյալները: Տարրինակ ե, վոր ընկ. Ռիկովն այժմ բուրժուական տնտեսագետների սխալներն ե կրկնում: Յեւ ասա, յեթե քննութեան առնենք ցանքի տարածութեանների շարժումն ըստ չրջանների, այսինքն՝ յեթե գործին մոտենանք գիտականորեն, ապա դուրս ե գալիս, վոր վորոք չրջաններում ցանքի տարածութեանները սխառմատիկորեն աճում են, մյուսններում — նրանք յերբեմն նվազում են, գլխավորապէս նայած ողերեւութաբանական պայմաններին, ընդվորում չկան այնպիսի տվյալներ, վորոնք խոսեյին այն մասին, թե մենք վորքե տեղ, լուրջ հացաբեր չրջաններից թեկուզ մեկում, ցանքի տարածութեանների սխառմատիկ կրճատում ունենք:

Իբրեք, ցրտահարութեամբ կամ յերաշտով բռնված չրջաններում, որինակ, Ուկրաինայի մի քանի մարզերում, ցանքի տարածութեանները վերջին ժամանակներս կրճատում են ցուրց տալիս:

Մի ձայն: Վոչ ամբողջ Ուկրաինան:

Շիխտեր: Ուկրաինայում ցանքի տարածություններն ավելացել են 2,7%-ով:

Ստալին: Յես նկատի ունեմ Ուկրաինայի տափաստանային շերտը: Իսկ ա՛յ ուրիշ շրջաններում, ասենք՝ Սիբիրում, Պուշկովյեյում, Կաղախտանում, Բաշկիրիայում, վորոնք չեն մնալիս կլիմայական աննպաստ պայմաններից, ցանքի տարածությունները սխտեմատիկաբար աճում են: Ինչո՞վ բացատրել, վոր վորոշ շրջաններում ցանքի տարածությունները սխտեմատիկաբար աճում են, իսկ մյուսներում՝ յերբեմն կրճատվում են: Իսկապես հո չի՞ կարելի պնդել, թե կուսակցությունն Ուկրաինայում ունի մի քաղաքականություն, իսկ արեւելքում կամ ԽՍՀՄ-ի կենտրոնում—մեկ ուրիշ: Ձե՞ վոր սա արտուրդ է, ընկերներ: Պարզ է, վոր կլիմայական պայմաններն այստեղ սակավ կարևոր նշանակություն չունեն:

Ճիշտ է, վոր կուլակները ցանքի տարածությունները կրճատում են՝ անկախ կլիմայական պայմաններից: Սրանում, թերեւս, «մեղավոր ե» կուսակցությունը քաղաքականությունը, վորի ելույթունն այն է, վոր ավակցենք չքավոր-միջակային մասսաներին կուլակության դեմ: Բայց սրանից ի՞նչ է հետևում: Մի՞թե մենք յերբեւս պարտավորվել ենք այնպիսի քաղաքականություն վարել, վորը կարողանար բավարարել գյուղի սոցիալական բոլոր խմբերին, այդ թվում նաև կուլակներին: Յեվ առհասարակ, մի՞թե մենք կաբոլ ենք վարել այնպիսի քաղաքականություն, վորը բավարարեր թե՛ շահագործողներին, թե՛ շահագործվողներին, յեթե մենք առհասարակ ցանկանում ենք մարքսիստական քաղաքականություն վարել: Ի՞նչ մի առանձին բան կա այստեղ, յեթե մեր լենինյան քաղաքականության հետևանքով, վորը նկատի յե առել կապիտալիստական տարրերի սահմանափակումն ու հաղթահարումը գյուղում, կուլակներն սկսում են մասնակիորեն կրճատել իրենց ցանքերը: Բայց մի՞թե կարող է այլ կերպ լինել: Գուցե այդ քաղաքականությունը ճիշտ չէ, — թող այդ մասին ուղղակի ասեն մեզ: Տարորինակ չե՞ արդյոք, վոր մարդիկ, վորոնք իրենց մարքսիստ են անվանում, կուլակների ցանքերի մասնակի կրճատումը վախից ջանում են ներկայացնել իբրև առհասարակ ցանքի տարածությունների կրճատում, մոռանում են այն մասին, վոր բացի կուլակներից, գոյություն ունեն նաև չքավորներ ու միջակներ, վորոնց ցանքերն ընդարձակվում են, գոյություն ունեն կոլտեսուություններ ու խորհանուություններ, վորոնց ցանքերն աճում են արագացրած անմալով:

Վերջապես, մի անձնություն էս ընկ, Ռիկովի ձառի մեջ ցանքերի տարածությունների հարցի վերաբերյալ: Ընկ. Ռիկովն այստեղ դանդաղում էր, վոր տեղ-տեղ, այն է՝ կոլտեսուությունների առավելագույն զարգացման տեղերում, չքավոր-միջակային անհատական հողաչերտը (КЛНН) սկսում է կրճատվել: Այդ ճիշտ է: Իսկ այստեղ ի՞նչ վատ բան կա: Ուրիշ էլ ի՞նչ կերպ լիներ: Յեթե չքավոր-միջակային տնտեսություններն սկսում են թողնել անհատական հողաչերտը և անցնում են կոլեկտիվ տնտեսության, ապա մի՞թե պարզ չէ, վոր կոլտեսուությունների ընդարձակման ու բազմապատկման հետևանքը պետք է լինի անհատական չքավոր-միջակային հողաչերտի վորոշ կրճատումը: Իսկ դուք ի՞նչպես եք ուղում: Այժմ կոլտեսուությունները յերկու միլիոն հեկտարից ավելի հող ունեն: Հնդկաստանի վերջին կոլտեսուությունները կունենան ավելի քան 25 միլիոն հեկտար: Այստեղ ո՞ւմ հաշվին է աճում կոլտեսուային հողաչերտը: Անհատական չքավոր-միջակային հողաչերտի հաշվին: Իսկ դուք ի՞նչպես եք ուղում, թանգաղին ընկերներ: Այլ կերպ անհատական չքավոր-միջակային տնտեսությունն ի՞նչպես փոխադրենք կոլեկտիվ տնտեսության ռեյսերի վրա: Մի՞թե պարզ չէ, վոր կոլտեսուային հողաչերտը մի ամբողջ շարք շրջաններում աճելու յե անհատական հողաչերտի հաշվին: Տարորինակ է, վոր մարդիկ չեն ուղում այս պարզ բաները հասկանալ:

Ժ) ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Հացի գործում մեր ունեցած դժվարությունների մասին այստեղ մի ամբողջ կույտ չեղած բաներ ասացին: Բայց մեր հացի կոնյունկտուրային դժվարությունների գլխավոր մոմենտներն աչքաթող արին: Մոռացան ամենից առաջ այն, վոր հաճախ ու ցորենն այս տարի անցած տարվանից մի 500—600 միլիոն փութ պակաս հավաքեցինք, — յես խոսում եմ բերքի համախառն հավաքի մասին: Կարո՞ղ եր արդյոք այս բանը չանդրադառնալ մեր հացամթերումների վրա: Իհարկե, չեք կարող չանդրադառնալ: Գուցե սրանում Կի-ի քաղաքականությունն է մեղավոր: Վո՛չ, Կի-ի քաղաքականությունն այստեղ գործ չունի: Սա բացատրվում է Ուկրաինայի առաջատանային շերտում յեղած լուրջ անբերքատվությունամբ (ցրտահարություն ու յերաշտ) ու Հյուսիսային Կովկասում, Կենտրոնական Սևահող մարզում, վերջապես Հյուսիս-Արևմտյան մարզում յեղած մասնակի անբերքատվությամբ: Սրա-

նով եւ գլխավորապէս բացատրւում եւ այն, վոր անցյալ տարի առ 1-ն ապրիլի մենք Ուկրաինայում մթերել ելինք 200 միլիոն փութ հաց (հաճար ու ցորեն), իսկ այս տարի—ընդամենը 28—27 միլիոն փութ: Դարձյալ սրանով պետք եւ բացատրել ցորենի ու հաճարի մթերումների անկումը Կենտրոնական Սեւահող մարզում համարյա 8 անգամ և Հյուսիսային Կովկասում—4 անգամ: Հացամթերումներն արեւելքում այս տարի միջանի շրջաններում ավելացել են համարյա կրկնակի չափով: Բայց նրանք չեյին կարող ծածկել ու չծածկեցին, իհարկե, հացի այն պակասը, վոր մեզ մոտ գոյութիւն ունեւ Ուկրաինայում, Հյուսիսային Կովկասում և Կենտրոնական Սեւահող մարզում: Չպետք եւ մոռանալ, վոր նորմալ բերքերի դեպքում Ուկրաինան ու Հյուսիսային Կովկասը մթերում են 10 ՄԶՄ—ում մթերվող ամբողջ հացի կեսից ավելին, իսկ յերբեմն եւ յերկու յերրորդականը: Տարրերնակ եւ, վոր այս հանգամանքն ընկ. Ռիկովն աչքաթող եւ արել:

Վերջապէս, յերկրորդ հանգամանքը, վոր մեր հացամթերումների կոնյունկտուրային դժվարութիւնների գլխավոր մոմենտն եւ: Յես նկատի ունեմ գյուղի կուլակային և ունեւոր տարրերի վեմադրութիւնը հացամթերումների վերաբերյալ խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութեանը: Ընկ. Ռիկովը զանց առավ այս հանգամանքը: Բայց զանց առնել այս մոմենտը՝ ճշանակում եւ զանց առնել գլխավորը հացամթերման գործում: Ինչի՞ մասին եւ խոսում հացամթերումների գործում վերջին յերկու տարվա ձեռք բերած փորձը: Նա խոսում եւ այն մասին, վոր գյուղի կարողութեան տեւ խափերը, վորոնք իրենց ձեռքին ունեն հացի նշանակալի ավելցուկներ ու հացի չուկայում իշխող դեր են խաղում, հոժարակամ կերպով չեն ուղում հարկավոր քանակութեամբ հաց տալ մեզ այն գներով, վոր խորհրդային իշխանութիւնն եւ սահմանել: Քաղաքներն ու արդյունաբերական կետերը, Կարմիր բանակն ու տեխնիկական կուլտուրաների շրջանները հացով ապահովելու համար մեզ հարկավոր եւ տարեկան մոտ 500 միլիոն փութ հաց: Ինքնահոսի կարգով մեզ հաջողվում եւ մթերել մոտ 300—350 միլիոն փութ: Մնացած 150 միլիոն փութը հարկ եւ լինում վերցնել գյուղի կուլակային և ունեւոր խափերի վրա կազմակերպված ճնշում գործ դնելու կարգով: Ահա թե ինչ եւ առում մեզ վերջին յերկու տարվա հացամթերումների փորձը:

Ի՞նչ եւ տեղի ունեցել այս յերկու տարվա ընթացքում, վորտեղի՞ց են այսպիսի փոփոխութիւնները, ինչո՞ւ առաջ ինքնա-

հոռն ուղնում եր, իսկ այժմ անբավարար դուրս յեկավ այն: Տեղի յե աւանցել այն, վոր կուլակային և ունեւոր տարրերն այդ տարիներում աճել են, մի շարք բերքառատ տարիները նրանց համար գուր չեն անցել, նրանք ամբացել են տնտեսապէս, փոքրիկ կապիտալ են կուտակել և այժմ նրանք կարող են մանեւրել շուկայում, իրենց մոտ պահելով հացի ավելցուկները՝ սպասելով բարձր գների աւ մյուս կուլտուրաներով շրջանառութիւն կառարելով: Հացը հասարակ սպրանք չեւ: Հացը բամբակ չեւ, վոր չի կարելի ուտել ու չի կարելի ամեն մեկին վաճառել: Ի տարբերութիւն բամբակից՝ հացը մեր ներկա պայմաններում այնպիսի ապրանք եւ, վորը բոլորն եւ վերցնում են և առանց վորի չի կարելի գոյութիւն ունենալ: Կուլակն այս հաշիւ յե առնում, և պահում եւ այն, դրանով վարակելով առհասարակ հացատերերին: Կուլակը գիտեւ, վոր հացը վալյուտաների վալյուտան եւ: Կուլակը գիտեւ, վոր հացի ավելցուկները վո՞չ միայն իրեն հարբտացնելու միջոց են, այլեւ չքավորութեան ստրկացնելու միջոց: Հացի ավելցուկները կուլակի ձեռքին ամյալ պայմաններում կուլակային տարրերի տնտեսական ու քաղաքական ուժեղացման միջոց են: Ուստի այդ ավելցուկները կուլակները վերցնելով՝ մենք վո՞չ միայն հեշտացնում ենք քաղաքներին ու Կարմիր բանակին հաց մատակարարելը, այլեւ խաբէրում ենք կուլակութեան տնտեսական ու քաղաքական ուժեղացման միջոցը:

Ի՞նչ պետք եւ անել հացի այդ ավելցուկներն ստանալու համար: Հարկավոր եւ նախ և առաջ լիկվիդացիայի յենթարկել ինքնահոսի հոգեբանութիւնը վորպէս վնասակար ու վտանգավոր մի բան: Հարկավոր եւ հացամթերումները կազմակերպել: Հարկավոր եւ չքավոր-միջակային մաստաներին մոբիլիզացիայի յենթարկել կուլակութեան դեմ ու կազմակերպել նրանց հասարակական օջակցութիւնը խորհրդային իշխանութեան միջոցառումներին՝ հացամթերումների ուժեղացման գործում: Հացամթերումների ուրալ-սիբիրյան մեթոդի նշանակութիւնը, — մի մեթոդ, վոր կենսապարզվում եւ ինքնահարկման սկզբունքի համաձայն, — հենց այն եւ, վոր նա հնարավորութիւն եւ տալիս մոբիլիզացիայի յենթարկելու գյուղի աշխատավոր խափերին կուլակութեան դեմ՝ հացամթերումներն օւժեղացնելու գործի համար: Փորձը ցույց տվեց, վոր այդ մեթոդը դրական արդյունքներ եւ տալիս մեզ: Փորձը ցույց տվեց, վոր այդ դրական արդյունքները մեզանում ստացվում են յերկու ուղղութիւնով. նախ՝ մենք վերցնում ենք գյուղի՝

կարողութեան տեր խաւերի հացի ավելցուկները, դրանով հե-
տացնելով յերկրի մատակարարումը. յերկրորդ՝ այդ դործող
մենք չքաղութիւն-միջակային մասսաներին մօրելիլացիայի յենք յեն-
թարկում կուլակութեան դեմ, քաղաքականապէս լուսավորում
ենք նրանց ու նրանցից մեր հզոր բազմամիլիոն քաղաքական բա-
նակն ենք կազմակերպում դժուարում: Ընկերներէից վրամանք հաշիւի
չեն արժանում այս վերջին հանգամանքը: Մինչդեռ հենց այդ է,
վոր հացամթերումների ուրալ-սիբիրյան մեթոդի կարեւոր հե-
տեանքներէից մեկն է հանդիսանում, յետեւ վրոյ ամենակարեւորը:
Ճիշտ է, այդ մեթոդը յերբեմն դուրսկցւում է կուլակութեան
դեմ արտակարգ միջոցառումներ կիրառելու հետ, վորն ընկ. ընկ.
Բուխարինի ու Ռիկովի կոմիտեական վարչաստուներն է առաջաց-
նում: Իսկ սրանում ի՞նչ վատ բան կա: Ինչո՞ւ չի կարելի յեր-
բեմն, վորոչ պայմաններում, արտակարգ միջոցառումներ կիրա-
ռել մեր դասակարգային թշնամու դեմ, կուլակութեան դեմ: Ին-
չո՞ւ կարելի չէ քաղաքներում հարյուրներով սպեկուլանտներ
ձերբակալել և Տուրուխանյան յերկիրն աքսորել նրանց, իսկ կու-
լակներից, վորոնք վորձում են խորհրդային իշխանութեան կո-
կորդից բռնել և իրենց ստրուկը դարձնել չքավորներին, չի կա-
րելի հացի ավելցուկները վերցնել հասարակական հարկադրանքի
կարգով այն գներով, վորոնցով մեր մթերող կազմակերպու-
թյուններին չքավորներն ու միջակներն են հաց հանձնում: Վո՞ր-
տեղից է հետեւում այդ: Միթէ մեր կուսակցութեանը կուլակու-
թեան նկատմամբ արտակարգ միջոցառումներ կիրառելուն սկզբ-
բունքով յերբեմն դե՞մ է արտահայտվել: Ընկերներ Ռիկովն ու
Բուխարինն ակներեւորեն սկզբունքով դեմ են կուլակութեան
նկատմամբ ամեն մի արտակարգ ձեռնարկում կիրառելուն: Բայց
չե՞ վոր դա բուրժուական-լիբերալ քաղաքականութեան է և վոչ
թէ մարքսիստական քաղաքականութեան, թանգադին ընկեր-
ներ: Դուք չեք կարող չիմանալ, վոր Լենինը նեպը մտցնելուց
հետո արտահայտվում էր մինչև իսկ չքավորական կոմիտեների
քաղաքականութեանը վերադառնալու ոգտին, իհարկէ, վորոչ
պայմաններում: Իսկ կուլակների դեմ արտակարգ միջոցառում-
ների մասնակի կիրառումն ի՞նչ բան է վոր: Այդ մինչև անգամ
մի կաթիլ չէ ծովում՝ չքավորական կոմիտեների քաղաքականու-
թեան հետ համեմատած:

Նրանք, ընկ. Բուխարինի խմբի կողմնակիցները, հույս ու-
նեն դասակարգային թշնամուն համոզելու, վոր նա հոգարակամ

հրաժարվի իր շահերից ու հոգարակամ մեղ հանձնի իր հացի ա-
վելցուկները: Նրանք հուսով են, վոր կուլակը, վորն անել է,
վորը հնարավորութեան ունի իր տվածի տեղը հանել այլ կուլ-
տուրաներով ու վորը թաղցնում է իր հացի ավելցուկները, —
նրանք հուսով են, թէ հենց այդ կուլակը հոգարակամ կտա մեղ
հացի իր ավելցուկները մեր մթերման գներով: Չեն խելագար-
վել արդյոք նրանք: Պարզ չե՞ միթէ, վոր նրանք չեն հասկանում
դասակարգային կռիւ մեխանիկան, չգիտեն, թէ ինչ բան են
դասակարգերը: Իսկ հայտնի՞ չէ արդյոք նրանց, թէ կուլակներն
ինչպէս են ծաղրում մեր աշխատողներին ու խորհրդային իշխա-
նութեանն այն դժուարական համայնական ժողովներում, վորոնք
կազմակերպվում են հացամթերումներն ու ժողացնելու համար:
Արդյոք նրանց հայտնի՞ չեն այնպիսի փաստեր, յերբ մեր ագի-
տատորը, որինակ, Կադակստանում յերկու ժամ համոզում էր
հացատերերին հաց հանձնել յերկրի մատակարարման համար,
իսկ կուլակը ծխամորժը բերանին հանդէս է յեկել ու պատաս-
խանել նրան. «Ապա մի պար արի, յերիտասարդ, այն ժամանակ
յես քեզ մի-յերկու փութ հաց կտամ»:

Զայնէր: Սրիկանե՛ր:

Ստալին: Ապա մեկ համոզեցեք այդպիսի մարդկանց: Այո՛,
ընկերներ, դասակարգը — դասակարգ է: Այս ճշմարտութեանից
չես խուսափի: Ուրալ-սիբիրյան մեթոդն իսկապէս հենց նրանով
է լավ, վոր այն հեշտացնում է չքավոր-միջակային խավերին
կուլակներէի դեմ հանելու հնարավորութեանը, հեշտացնում է
կուլակների դիմադրութեանը կոտրելու հնարավորութեանը և
նրանց հարկադրում է հացի ավելցուկները հանձնելու խորհրդա-
յին իշխանութեան որդաններին:

Այժմ ամենամոգայական բառը նոր ուղղիցիայի շարքերում,
ընկ. Բուխարինի խմբի շարքերում, հանդիսանում է «չափազան-
ցումներ» (перегибы) բառը հացամթերումների բնագավառում:
Այս բառը նրանց մոտ ամենազնային (самый худший) ապ-
րանքն է, վորովհետեւ այդ բառն ոգնում է նրանց դիմակա-
վորելու իրենց սեփական դիժը: Յերբ նրանք ցանկանում են դի-
մակավորել իրենց դիժը, նրանք սովորաբար ասում են. մենք,
իհարկէ, դեմ չենք կուլակների վրա ճնշում դործ գնելուն, բայց
մենք դեմ ենք չափազանցումներին, վորոնք թույլ են տրվում
այս բնագավառում ու վորոնք դիպչում են միջակին: Այնուհետեւ
դալիս են այդ չափազանցումների սարսափների վերաբերյալ

պատմութիւնները, ընթերցվում են «գյուղացիներին» նամակները, ընթերցվում են այնպիսի ընկերների խոճապային նամակները, ինչպես ընկ. Մարկովն է, ու հետո յեղրակացութիւնն է արվում. հարկավոր է վերացնել կուլակութեան վրա ճնշում գործ դնելու քաղաքականութիւնը: Չեյի՞ք հաճի արդե՞ր. քանի վոր ճիշտ քաղաքականութեան կենսագործման մեջ չափազանցումներ կան, ուստի, բանից դուրս է դալիս, հարկավոր է վերացնել հենց այդ միջոց քաղաքականութիւնը: Այս է ոպորտունիստների սովորական յեղանակը. ճիշտ դժի կենսագործման մեջ յեղած չափազանցումների հիման վրա—վերացնել այդ գիծը՝ այն փոխարինելով ոպորտունիստական դժով: Ընդամին ընկ. Բուխարինի խմբին պատկանող ընկերները խնամքով լուծութիւն են պահանջում այն մասին, վոր չափազանցումների ուրիշ տեսակ էլ գոյութիւն ունի, ավելի փոստակավոր ու ավելի վնասակար մի տեսակ, այն է՝ չափազանցումներ կուլակութեան հետ սերտաճելու (срастание) կողմը, դյուդի ունեւոր խափերին հարմարվելու կողմը, կուսակցութեան հեղափոխական քաղաքականութիւնն աջ ուղիւնիստների ոպորտունիստական քաղաքականութեամբ փոխարինելու կողմը:

Իհարկէ, մենք բոլորս դեմ ենք այդ չափազանցումներին: Մենք բոլորս դեմ ենք այն բանին, վոր կուլակութեան դեմ ուղղվող հարվածները միջակներին դիպչեն: Այս պարզ է, ու սրա մասին վոչ մի կասկած չի կարող լինել: Բայց մենք վճռականորեն դեմ ենք այն բանին, վոր չափազանցումների վերաբերյալ չազակրատութեամբ, վորը ջանասիրաբար գործադրում է ընկ. Բուխարինի խումբը, բեկանենք մեր կուսակցութեան հեղափոխական քաղաքականութիւնը և այն նենդափոխենք ընկ. Բուխարինի խմբի ոպորտունիստական քաղաքականութեամբ: Վո՛չ, ընկերներ, «ձեր այս նոմերը չի անցնի»:

Կուսակցութեան ձեռք առած դեթ մի քաղաքական միջոցառման անուն տվեք, վորին չուղեկցեր այս կամ այն չափազանցումը: Սրանից հետևում է, փոր հարկավոր է պայքարել չափազանցումների դեմ: Բայց մի՞թե այս հիման վրա կարելի չէ պարսափել բուն իսկ գիծը, վոր միակ ճիշտ գիծն է: Վերցնենք մի այնպիսի միջոցառում, ինչպես 7-ժամյա աշխատորվա կենսագործումն է: Վոչ մի կասկած չի կարող լինել, վոր այս միջոցառումը վերջին ժամանակներս մեր կուսակցութեան կիրառած ամենահեղափոխական միջոցառումներից մեկն է: Ո՞ւմ հայտնի չէ, վոր այդ, ըստ ելութեան խորասկի հեղափոխական, միջոցառումը

մեղանում հենց մի գլուխ ուղեկցվում է մի ամբողջ շարք չափազանցումներով, յերբեմն ամենադարչելի չափազանցումներով: Նշանակո՞ւմ է այս արդե՞ր, վոր մենք պետք է վերացնենք 7-ժամյա աշխատորվա կենսագործման քաղաքականութիւնը: Նոր ոպողիցիային պատկանող ընկերները հասկանո՞ւմ են արդե՞ր, թե ինչ ցեխաջրի մեջ են ընկնում իրենք, իբրև կողքը ծառայեցնելով հացամթերման գործում յեղած չափազանցումները:

ԱԶ ԹԵՔՄԱՆ ԴԵՍ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Այսպիսով մենք քննության առանք ինչպես թեորիայի բնագավառում, այնպես եւ մեր կուսակցության կոմիտեներնյան ու ներքին քաղաքականության բնագավառում յեղած մեր տարածայնությունների բոլոր գլխավոր հարցերը: Ասածից յերևում է, վոր ընկ. Ռիկովի հայտարարությունը մեղանում միասնական գծի առկայության մասին իրականության չի համապատասխանում: Ասածից յերևում է, վոր մեղանում իրապես կա յերկու գիծ: Մի գիծը—զա կուսակցության գլխավոր գիծն է, մեր կուսակցության հեղափոխական լենինյան գիծը: Մյուս գիծը—զա ընկ. Բուխարինի խմբի գիծն է: Այս յերկրորդ գիծը դեռևս վոչ-լիովին է ձևավորված մասամբ այն պատճառով, վոր ընկ. Բուխարինի խմբի շարքերում հայացքների աներեւակայելի չփոթկա, մասամբ ել այն պատճառով, վոր նա, այդ յերկրորդ գիծը, կուսակցության մեջ ունեցած իր տեսակարար կշռի կողմից թույլ լինելով, աշխատում է այս կամ այն կերպ գիմակավորվել: Բայց նա, այդ գիծը, ինչպես տեսնում եք, այնուամենայնիվ, գոյություն ունի վորպես մի գիծ, վորը տարբեր է կուսակցության գծից, վորպես մի գիծ, վորն իրեն հակադրում է կուսակցության գլխավոր գծին մեր քաղաքականության համարյա բոլոր հարցերում: Այդ յերկրորդ գիծը հիմնականում աջ թեքման գիծն է:

Ընկ. Բուխարինն այստեղ խոսում էր Քաղբյուրոյի յերեք անդամների «քաղաքացիական մահապատժի» մասին, վորոնց, նրա ասելով, մեր կուսակցության կադմակերպությունները «մշակման են յենթարկում»: Նա ասում էր, վոր կուսակցությունը Քաղբյուրոյի յերեք անդամներին՝ ընկ. ընկ. Բուխարինին, Ռիկովին ու Տոմսկին, քննադատելով մամուլում ու ժողովներում նրանց սխալները, «քաղաքացիական մահապատժի» յենթարկեց, մինչդեռ նրանք, Քաղբյուրոյի այդ յերեք անդամները,

«ստիպված» էին լուել: Սրանք դատարկ բաներ են, ընկերներ: Սրանք լիբերալություն անող կոմունիստի կեղծ խոսքեր են, վորը կուսակցության պոռտակները թուլացնելու (развинтить) փորձ է անում աջ թեքման դեմ մղվող նրա պայքարում:

Բուխարինի մոտ դուրս է գալիս, վոր յեթե ինքն ու իր բարեկամները խրվել են աջ ուղիներիստական սխալների մեջ, ապա կուսակցությունն իրավունք չունի մերկացնելու այդ սխալները, կուսակցությունը պետք է դադարեցնի պայքարն աջ թեքման դեմ ու սպասի այն մոմենտին, յերբ ընկ. Բուխարինին ու նրա բարեկամներին հաճելի կլինի հրաժարվել իրենց սխալներից: Արդյոք ընկ. Բուխարինը չափազանց շատ բան չի՞ պահանջում մեղանից: Զլինի՞ թե նա կարծում է, թե կուսակցությունը գոյություն ունի իրեն համար, և վոչ թե ինքը կուսակցության համար: Իսկ նրան ո՞վ է հարկադրում լուել, հանգստի վիճակում մնալ, յերբ ամբողջ կուսակցությունը մորիլիզացիայի յե յենթարկված աջ թեքման դեմ ու վճռական դրոհներ է տալիս դժվարությունների դեմ: Ինչո՞ւ նա, ընկ. Բուխարինը, և նրա մերձավորագույն բարեկամները հանդես չդան այժմ ու վճռական պայքար չմղեն աջ թեքման ու հաշտվողականության դեմ: Մի՞թե վորեւե մեկը կարող է կասկածել, վոր կուսակցությունը կողջուներ ընկ. Բուխարինին ու նրա մերձավորագույն բարեկամներին, յեթե նրանք վրձուեցին անել այդ քայլը, վորն այնքան ել դժվար քայլ չէ: Իսկ նրանք ինչո՞ւ վճռականություն չեն ցուցարների անելու այս՝ վերջիվերջո նրանց համար պարտադիր՝ քայլը: Արդյոք վո՞չ այն պատճառով, վոր իրենց խմբի շահերը նրանք կուսակցության ու նրա գլխավոր գծի շահերից վեր են դասում: Իսկ ո՞վ է մեղավոր այն բանում, վոր աջ թեքման դեմ մղվող պայքարում ընկ. ընկ. Բուխարինը, Ռիկովը և Տոմսկին բացակա դանվեցին (отказались в нетях): Պարզ չե՞ միթե, վոր Քաղբյուրոյի յերեք անդամների «քաղաքացիական մահապատժի» վերաբերյալ խոսակցությունները Քաղբյուրոյի յերեք անդամների վատ գիմակավորված փորձն է՝ հարկադրելու կուսակցությանը, վոր լուի ու դադարեցնի պայքարն աջ թեքման դեմ:

Այլ թեքման դեմ պայքարելը մեր կուսակցության յերկրորդական խնդիրը չէ: Այլ թեքման դեմ պայքարելը մեր կուսակցության վճռողական խնդիրներից մեկն է: Յեթե մենք մեր սեփական շրջանում, մեր սեփական կուսակցության մեջ, պրոյետալիստի քաղաքական շտարում, վորը ղեկավարում է չարժույթը

և վորն առաջ ե տանում պրոլետարիատին,—յեթե մենք բուն խի
այդ շտաբում թուլատրենք, վոր աղատորեն դոյություն ունե-
նան ու աղատորեն դործեն աջ ուղիով ստանալը, վորոնք փորձում
են դեմոկրիլիզացիայի յենթարկել կուսակցությունը, քայքայել
բանվոր դասակարգը, հարմարեցնել մեր քաղաքականությունը
«խորհրդային» բուրժուազիայի ճաշակին և այդպիսով մեր շինա-
րարության դժվարությունների հանդեպ փաս լինել,—յեթե մենք
այս ամենը թուլատրենք, ապա այդ ի՞նչ կնշանակի: Արդյոք
այդ չի՞ նշանակի, վոր մենք կամենում ենք արգելակներով դե-
պի վայրեջք տանել հեղափոխությունը, քայքայել մեր սոցիալիս-
տական շինարարությունը, դժվարություններից փախչել, դերքե-
րը հանձնել կապիտալիստական տարրերին: Ընկ. Բուխարինի
խոսքը հասկանալով ե արդյոք, վոր հրաժարվել աջ թեքման դեմ
պայքարելուց՝ նշանակում ե դավաճանել բանվոր դասակարգին,
դավաճանել հեղափոխությանը: Ընկ. Բուխարինի խոսքը հա-
կանում ե արդյոք, վոր առանց աջ թեքումն ու հաշտվողականու-
թյունը հաղթահարելու անհնար ե հաղթահարել մեր առջև կանդ-
նած դժվարությունները, խի առանց այդ դժվարությունները
հաղթահարելու անհնար ե սոցիալիստական շինարարության
վճռողական հաջողություններ ձեռք բերել: Այս ամենից հետո
ի՞նչ արժեք ունեն Գաղբյուրոյի յերեք անդամների «քաղաքացիա-
կան մահապատժի» վերաբերյալ խղճուկ խոսքերը:

Վո՛չ, ընկերներ, «քաղաքացիական մահապատժի» վերաբե-
րյալ լիբերալ շաղակրատությամբ դուք կուսակցությանը չեք
վախեցնի: Կուսակցությունը պահանջում ե ձեզանից, վոր մեր
կուսակցության ԿԿ-ի բոլոր անդամների հետ միևնույն տողա-
նում (шеренга) վճռական պայքար մղեք աջ թեքման ու հաշտ-
վողականության դեմ: Կուսակցությունն այս բանը ձեզանից պա-
հանջում ե նրա համար, վոր հեշտացնի բանվոր դասակարգի մո-
բիլիզացիայի դործը, կազմակերպի սոցիալիզմի հարձակումն
ամբողջ ճակատով, խորտակի դասակարգային թշնամիների դե-
մադրությունը և ապահովի մեր շինարարության դժվարություն-
ների հաղթահարումը: Կա՛մ դուք կուսակցության այս որահանջը
կկատարեք, և այն ժամանակ կուսակցությունը ձեզ կողջունի:
Կա՛մ դուք այդ չեք անի,— բայց այն ժամանակ դժգոհեցե՛ք
ձեզանից:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՏՆՂԱՇԱՐԺԵՐՆ ՈՒ ՄԵՐ ՏԱՐԱԶԱՅՈՒԹՅՈՒՆ- ՆԵՐԸ	5
II. ՏԱՐԱԶԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԻ ԳԾՈՎ	14
III. ՏԱՐԱԶԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ԳԱՂԱԲԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԾՈՎ	21
VI. ԱՋ ԹԵՔՄԱՆ ԴԵՄ ՊԱՅԲԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ	74

Հայերեն թարգմանությունը խմբագրեց Ս. Կիրակոսյան
Տեխն. խմբ. Ս. Խաչատրյան
Սրբադրիչ Վ. Ջիզեջյան
Կոնտրոլ սրբադրիչ Լ. Աբովյան

Գլավիլիտի լիազոր Ի—71640, հրատ. № 485
Պատվեր № 153, տիբաժ 10.000
Հանձնված ե արտադրության 3/VIII 1937 թ.
Ստորագրված ե տպելու 21/VIII 1937 թ.
ԳԻՆԸ 70 Կ.

Հայկուստիպատի տպարան, Յերեվան, Ալավերդյան № 71

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0185616

ԳԻՆԸ 70 Կ.

120

И. СТАЛИН
О ПРАВОМ УЧЛОНЕ
в ВКП (б)

Армпартиздат. Ереван, 1937